

Huoli-ilmoituksen käyttö Suomessa – selvitys

Ring Marjo & Hammar Teija

Tässä työpaperissa tarkastellaan sosiaali- ja pelastustoimeen tehtäviä huoli- ja vaarailmoituksia ja niihin liittyviä käytäntöjä sekä annetaan alustavia ehdotuksia ilmoituskäytäntöjen kehittämiseksi. Viranomaisille huoli- ja vaarailmoituksen tekeminen on lakisääteinen velvollisuus, joka tulee tehdä sallassapitosäädösten estämättä. Kansalaiset voivat tehdä ilmoituksen viranomaisille, mikäli heillä heittää huoli toisen henkilön pärjäämisestä tai kodin paloturvallisuudesta.

Selvitystyössä perehdyttiin alan kirjallisuuteen sekä sosiaali- ja terveystoimen ja pelastustoimen verkkosivuihin, jonka pohjalta rakennettiin kuntien sosiaali- ja terveystoimeen sekä pelastustoimeen suunnattu webropol-kysely. Kysely toteutettiin toukokuussa 2022 ja se kohdistettiin kuntien ikääntyneiden asiakas- ja palveluohjauksessa ja sosiaalitoimessa työskenteleville henkilöille (n=83) ja pelastustoimen henkilöstölle (n=27), jotka käsittelevät työssään vaarailmoituksia.

Huoli-ilmoituskäytännöt vaihtelivat sosiaalitoimessa. Pelastustoimessa on käytössä kansallisesti yhteinen ilmoituskanava. Huoli- ja vaarailmoitustilanteet ovat usein kompleksisia, jonka vuoksi vastaajat näkevät sujuvan moniviranomaisyhteistyön tärkeänä. Huoli- ja vaarailmoituksen tunnettavuudessa on vielä parannettavaa.

Alustavina kehittämisehdotuksina esitetään sosiaali- ja pelastustoimen ilmoitusten yhdistämistä yhdeksi kansalliseksi sähköiseksi kanavaksi ilmoitusprosessien sujuvuuden parantamiseksi. Lisäksi ehdotetaan viranomaisyhteistyön ja osaamisen vahvistamista sekä organisaatioiden toimintaprosessien sujuvoittamista. Myös kansalaisten tietoisuuden lisääminen huoli- ja vaarailmoituksista on tärkeää.

Esipuhe

Suomessa on ollut toiminnassa jo vuosia erilaisia paikallisia ja alueellisia huoli-ilmoituskäytäntöjä. Vuoden 2020 loppupuolella kokoontui ensimmäisen kerran poikkihallinnollinen Huoli -sisältöryhmä, joka lähti toteuttamaan saamaansa tehtävänantoa; työn kehittämiskohteeksi oli määritelty Huoli-ilmoitusten toimintamallin määrittely ja ilmoitusmenettelyn jalkauttaminen yhtenäiseksi toimintamalliksi koko maahan.

Huoli -sisältöryhmä jatkaa osaltaan vuonna 2019 Sisäisen turvallisuuden kansallinen yhteistoimintamallin kehittämistä, jonka tavoitteena on edistää ihmisten arjen turvallisuutta ja vahvistaa Suomessa asuvan väestön turvallisuuden tunnetta. Yksi kahdeksasta yhteistoimintamalli-painopisteistä oli Ikääntyneiden asuminen turvallisuus ja avunsaanti hätätilanteissa, josta yhtenä parannusesityksenä nousi Huoli-ilmoituskäytännön yhdenmukaistaminen ja tietoisuuden lisääminen.

Huoli - sisältöryhmän kahden vuoden työskentelyjaksossa on ollut mukana eri hallinnonalojen ja järjestöjen osajia ja asiantuntijoita. Olemme jakaneet tietoa ja oppineet toinen toisiltamme. Kaikki työryhmän jäsenet ovat innostuneina ja ”sydämellä” mukana kehittämässä tätä tärkeää kokonaisuutta. Huoli -sisältöryhmä antoi THL:n tehtäväksi toteuttaa selvitys käytössä olevista Huoli-ilmoitusmalleista ja käytännöistä sekä tuottaa alustavia ehdotusluonnoksia yhtenäisestä huoli-ilmoituksesta. Huoli-ilmoituskäytäntöjen rinnalla selvitettiin pelastustoimelle kuuluvia vaarailmoituskäytäntöjä.

Tämä selvitysraportti antaa kattavan kuvan sosiaali- ja pelastustoimen huolen ilmaisemisen kanavien ja ilmoituksen käynnistämien prosessien nykytilasta sekä konkreettisia ehdotusluonnoksia jatkotyöskentelyyn. Huoli -sisältöryhmä on kommentoinut selvitystä sen valmisteluvaiheessa. Koko työryhmä kiittää lämpimästi tämän selvityksen laatijoita Teija Hammaria ja Marjo Ringiä Terveiden- ja hyvinvoinnin laitokselta. Lisäksi kiitämme sosiaali- ja terveysministeriötä selvitystyölle myönnetystä määrärahasta. Yhteinen työemme tärkeässä asiassa jatkuu.

Virpi Dufva

Huoli -sisältöryhmän puheenjohtaja,

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry:n toiminnanjohtaja

Tiivistelmä

Ring Marjo & Hammar Teija. Huoli-ilmoituksen käyttö Suomessa - selvitys. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 46/2022. 26 sivua. Helsinki 2022. ISBN 978-952-343-967-2 (verkkojulkaisu)

Kotona asuu yhä enemmän toimintakyvyltään heikentyneitä ikääntyneitä henkilöitä, jotka eivät muistiongelmien tai muiden syiden vuoksi tunnista avuntarvettaan. Mikäli huoli ikääntyneen henkilön arjessa pärjäämisestä tai mahdollisesta kodin palovaarasta herää, on viranomaisella sosiaalihuoltolain 35§ (1301/2014), vanhuspalvelulain 25§ (980/2012), pelastuslain 42§ (379/2011) mukainen velvollisuus ilmoittaa huolestaan sosiaali- tai pelastustoimen viranomaiselle salassapitosäännösten estämättä. Myös kenellä tahansa kansalaisella on oikeus ilmoittaa heränneestä huolesta.

Tämä raportti liittyy sisäisen turvallisuuden kansallisen tason yhteistoimintamallin kokonaisuuteen ja painottuu ikääntyneiden asumisturvallisuuden, turvallisuuden tunteen ja avunsaannin turvaamiseen. Raportissa tarkastellaan kansallisella tasolla kuntien ja alueiden huoli- ja vaarailmoituskäytäntöjä ikääntyneiden palveluissa ja annetaan alustavia ehdotuksia toiminnan kehittämiseksi ja jatkotoimenpiteiksi.

Selvitystyössä perehdyttiin alan kirjallisuuteen sekä sosiaali- ja terveystoimen ja pelastustoimen julkisiin verkkosivuihin. Kirjallisuuden ja verkkosivuihin perehtymisen pohjalta rakennettiin kuntien sosiaali- ja terveystoimeen sekä alueiden pelastustoimelle suunnattu webropol-kysely. Kysely toteutettiin touko-kesäkuussa 2022. Sosiaalitoimeen suunnattu kysely lähetettiin 23 keskuskunnan sosiaali- ja terveystoimen johtajalle, jotka jakoivat kyselyä eteenpäin huoli-ilmoituksia käsitteleville työntekijöille. Vastauksia saatiin 19:sta (n=83) kunnasta. Yleisimmät vastaajanimikkeet olivat sosiaalityöntekijä ja palveluohjaaja. Pelastustoimen kysely välitettiin kuntaliiton kontaktihenkilön kautta alueiden riskienhallintapäälliköille, jotka välittivät kyselyn vaarailmoituksia käsitteleville työntekijöille. Pelastustoimesta vastauksia saatiin 14 pelastuslaitokselta (n=27). Yleisin vastaajan ammattinimike pelastustoimessa oli palotarkastaja.

Selvitystyö toi esille vaihtelua sosiaalitoimen huoli-ilmoitusprosesseissa. Vastaajat kaipaivat selkeämpiä toimintakäytäntöjä ja vastuunjakoa sekä organisaation sisällä että eri viranomaistahojen väliseen yhteistyöhön. Lisäksi toivottiin sosiaalitoimen ja pelastuslaitoksen yhteistyön tiivistämistä, yhteisiä koulutuksia ja yhteisistä toimintatavoista sopimista. Yhteistyön tiivistämistä toivottiin erityisesti normaalista poikkeaviin tilanteisiin, kuten tilanteisiin, joissa huolen kohteeseen ei saada yhteyttä tai ikääntynyt henkilö ei päästä viranomaisia arviointitapaamiseen.

Alustavina kehittämissuunnitelmina esitetään yhteistä kansallisen tason sosiaali- ja pelastustoimen ilmoittamisen kanavaa ja lomaketta (yhden luukun periaate). Tämä edellyttäisi pilottia, jonka yhteydessä pitäisi selvittää mahdolliset lainsäädännön muutostarpeet, ilmoitusten tietosuojan ja -turva toteutuminen, alustaratkaisut ja älyteknologian hyödyntäminen. Lisäksi esitetään toimintaprosessien sujuvoittamista ja tietopohjan rakentamista tietojohdamisen tueksi. Viranomaisyhteistyön kehittämiseksi ja osaamisen vahvistamiseksi tarvitaan yhteisiä säännöllisiä tapaamisia ja koulutuksia. Tärkeää on myös lisätä tietoisuutta niin kansalaisten kuin viranomaistenkin keskuudessa huoli- ja vaarailmoituksen tekemisen mahdollisuudesta ja velvollisuudesta.

Avainsanat: huoli-ilmoitus, vaarailmoitus, ikääntyneet, pelastustoimi, sosiaalitoimi

Sammandrag

Ring Marjo & Hammar Teija. Användning av orosanmälningar i Finland – undersökning. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Diskussionsunderlag 46/2022. 26 sidor. Helsingfors 2022. ISBN 978-952-343-967-2 (nätpublikation)

Allt fler äldre personer med nedsatt funktionsförmåga bor hemma och inser inte sitt behov av hjälp på grund av minnesstörningar eller andra orsaker. Om det uppstår oro angående en äldre persons förmåga att klara sig i vardagen eller en eventuell brandrisk i hemmet har myndigheter en skyldighet att göra en anmälan till social- eller räddningsmyndigheten, utan hinder av sekretessbestämmelser, enligt socialvårdslagen (1301/2014), 35 §, äldreomsorgslagen (980/2012), 25 § och räddningslagen (379/2011), 42 §. Alla medborgare har dessutom rätt att göra en orosanmälan.

Denna rapport tas fram inom ramen för den nationella samarbetsmodellen för den inre säkerheten och fokuserar på att trygga äldre personers boendesäkerhet, känsla av trygghet samt tillgång till hjälp. I rapporten granskas på nationell nivå kommunernas och områdenas praxis för hantering av orosanmälningar och faroanmälningar i samband med tjänster till äldre. Preliminära förslag på förbättringar och fortsatta åtgärder presenteras.

Undersökningen gjordes på basis av litteratur om ämnet samt offentliga webbplatser inom socialvården, hälsovården och räddningsväsendet. Utgående från litteraturen och webbplatserna skapades en webropol-enkät riktad till den kommunala hälso- och socialvården och områdenas räddningsverk. Enkäten genomfördes i maj–juni 2022. Den enkät som skapades för socialvården skickades till cheferna för 23 centralkommuners socialvårds- och hälsovårdstjänster, som delade enkäten med anställda som behandlade orosanmälningar. 19 kommuner (n = 83) svarade. De vanligaste yrkesbeteckningarna hos de svarande var socialarbetare och servicehandledare. Enkäten för räddningsväsendet skickades via en kontaktperson vid Kommunförbundet till områdenas riskhanteringschefer, som delade enkäten med anställda som behandlade faroanmälningar. För räddningsväsendets del svarade 14 räddningsverk (n = 27). Den vanligaste yrkesbeteckningen hos de svarande var brandinspektör.

Undersökningen visade att det fanns varierande rutiner för orosanmälningar inom socialvårdsväsendet. De svarande saknade tydligare rutiner och ansvarsfördelning, både i fråga om samarbetet inom organisationen och mellan olika myndigheter. Dessutom efterlystes ett närmare samarbete mellan socialvårdsväsendet och räddningsverket, gemensamma utbildningar och fastställande av gemensamma rutiner. Ett närmare samarbete önskades särskilt i situationer som avviker från det normala, såsom situationer där det inte går att få kontakt med personen som är föremål för orosanmälan eller den äldre personen inte låter myndigheterna göra ett bedömningsbesök.

För förbättring föreslås preliminärt en gemensam nationell kanal och blankett för anmälningar till socialvårds- och räddningsväsendet (principen om en enda kontaktpunkt). I detta avseende skulle det behövas ett pilotprojekt som inbegriper klargörande av huruvida lagstiftningen behöver ändras, hur dataskydd och datasäkerhet kan garanteras för anmälningarna, plattformslösningar och användningen av intelligent teknik. I rapporten föreslås också en rationalisering av arbetsrutinerna och inrättande av en kunskapsbas som stöd för kunskapsledning. För att utveckla myndigheternas samarbete och stärka kunskaperna behövs regelbundna gemensamma möten och utbildningar. Det är också viktigt att öka både medborgarnas och myndigheternas medvetenhet om möjligheten och skyldigheten att göra oros- och faroanmälningar.

Nyckelord: orosanmälningar, faroanmälningar, äldre personer, räddningsväsendet, socialvårdsväsendet

Abstract

Ring Marjo & Hammar Teija. Use of Notifications of Concern in Finland – report. Finnish Institute for Health and Welfare (THL). Discussion Paper 46/2022. 26 pages. Helsinki 2022. ISBN 978-952-343-967-2 (online publication)

There are an increasing number of older persons with impaired functional capacity living at home, who because of memory disorders or other reasons do not recognise their need for help. If concerns arise about an older person's coping with everyday life or a possible risk of fire at the person's home, the authority has an obligation under section 35 of the Social Welfare Act (1301/2014), section 25 of the Act on Supporting the Functional Capacity of the Older Population and on Social and Health Services for Older Persons (980/2012), and section 42 of the Rescue Act (379/2011) to notify the authority responsible for social or rescue services of their concern without any secrecy provisions preventing it. Any citizen also has the right to report if such concerns arise.

This report is related to the cooperation model of internal security at the national level and its emphasis is on securing older people's housing safety, sense of security and access to help. In the report, we look at the concern and risk notification practices of municipalities and regions at the national level in services for older people and give preliminary proposals for the development of the activities and further measures.

For the report, we familiarised ourselves with literature of the sector and the public websites of health and social services and rescue services. Based on familiarisation with the literature and the websites, we built a Webropol survey aimed at the health and social services of municipalities and the rescue services of the regions. The survey was implemented in May/June 2022. The survey aimed at social services was sent to 23 directors of central municipalities, who distributed the survey further to the employees processing the concern notifications. Responses were received from 19 municipalities (n=83). The most common job titles of the respondents were social worker and service counsellor. The survey to rescue services was passed on to the risk managers of the regions through a contact person in the Association of Finnish Local and Regional Authorities, and the risk managers distributed it to the employees processing risk notifications. Responses from rescue services were received from 14 emergency response centres (n=27). The most common job title of the respondents was fire inspector.

Our report revealed variation in the concern notification process of social services. The respondents reported they would like to see clearer operating practices and division of responsibility both in the internal cooperation of the organisation and in cooperation between different authorities. In addition, the respondents hoped to see closer cooperation between social services and rescue services, joint training and agreement on shared practices. Closer cooperation was hoped particularly for situations deviating from usual, such as when the person subject to the concerns cannot be contacted or the older person does not allow the authorities to enter for an assessment meeting.

As preliminary development proposals, we propose a shared reporting channel and form for notifications to social and rescue services at the national level (one-stop-shop principle). This would require a pilot, in connection with which the possible needs for changes in legislation, the implementation of the data protection and data security of the notifications, the platforms used, and the utilisation of smart technologies would have to be investigated. In addition, smoother processes and building a knowledge base to support knowledge management are proposed. To develop cooperation with the authorities and to strengthen competence, regular joint meetings and training are required. It is also important to increase the awareness of both citizens and the authorities of the possibility and obligation to submit a concern or risk notification.

Keywords: notification of concern, risk notification, older people, rescue services, social services

Sisällys

Esipuhe.....	2
Tiivistelmä.....	3
Sammandrag.....	4
Abstract.....	5
Sisällys.....	6
1. Johdanto.....	7
2. Ilmoitusvelvollisuutta ohjaava lainsäädäntö.....	8
3. Projektin tausta ja toimeksianto.....	9
4. Työskentelyn eteneminen.....	10
5. Viestintä.....	11
6. Huolesta ilmoittaminen sosiaali- ja pelastustoimessa.....	12
6.1. Aiempi kirjallisuus sekä kuntien ja alueiden verkkosivujen tarkastelu.....	12
6.2. Huoli-ilmoitusprosessi sosiaalitoimessa.....	13
6.2.1. Huoli-ilmoituksen tekeminen sosiaalitoimeen.....	13
6.2.2. Ilmoituksen saapuminen toimipisteeseen.....	14
6.2.3. Huoli-ilmoituksen kohteen tavoittelu ja palvelutarpeen arviointi.....	14
6.2.4. Viranomaisyhteistyö.....	15
6.3. Vaarailmoitusprosessi pelastustoimessa.....	16
6.3.1. Vaarailmoituksen tekeminen pelastustoimeen.....	16
6.3.2. Ilmoituksen saapuminen toimipisteeseen ja ilmoituksen tekijän tavoittelu.....	16
6.3.3. Riskikohteen haltijan tavoittelu ja arviointiprosessin käynnistyminen.....	17
6.3.4. Viranomaisyhteistyö.....	18
6.4. Ilmoituskäytännöissä ja yhteistyössä esiin nousseita haasteita ja kehittämissuhteita.....	18
7. Pohdinta ja alustavia ehdotuksia ilmoituskäytäntöjen kehittämiseksi.....	19
8. Toimenpide-ehdotukset jatkotyöskentelyyn.....	22
Lähteet.....	23
Liitteet.....	26

1. Johdanto

Suomessa oli vuonna 2021 yli puoli miljoonaa (576 055) 75 vuotta täyttänyttä henkilöä, joista suurin osa asuu itsenäisesti kotona. Avun ja palvelujen tarpeen tiedetään lisääntyvän 75 ikävuoden jälkeen (Sotkanet 2022a). Vuonna 2020 arkitoimissa, kuten aterioiden valmistamisessa ja peseytymisessä, vähintään suuria vaikeuksia kokevien osuus 75 vuotta täyttäneistä oli 34,7 prosenttia (Sotkanet 2022b). Terveytensä keskittämiseksi tai sitä huonommaksi kokevien osuus oli 57,4 prosenttia ja muistinsa huonoksi kokevia 7,1 prosenttia (Sotkanet 2022c).

Väestön ikääntymisen seurauksena niiden iäkkäiden henkilöiden määrä tulee kasvamaan, joilla muistisairaus tai fyysisen toimintakyvyn heikkeneminen hankaloittaa arjessa selviytymistä omin avuin. Tämä lisää myös palvelujärjestelmän kuormitusta ja kustannuksia. On tärkeää tunnistaa iäkkäiden henkilöiden avun tarve mahdollisimman varhain, jotta toimintakykyä ja itsenäistä selviytymistä voidaan tukea ja raskaiden sosiaali- ja terveystalveluiden aloittamista siirtää myöhemmäksi.

Sosiaali- ja terveystalveluiden rakenneuudistuksen painopisteenä on terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja palvelujen saatavuuden parantaminen (hallituksen esitys 231/2021 vp). Vanhuspalvelulain (980/2012, lisäys 8.7.2022 604/2022) mukaan hyvinvointialueen on järjestettävä iäkkäälle henkilölle laadukkaita sosiaali- ja terveystalveluja, jotka ovat hänen tarpeisiinsa nähden oikea-aikaisia ja riittäviä. Laki myös velvoittaa iäkkään henkilön palvelutarpeen selvittämisen viivytyksettömästi ja monipuolisesti. Saapuneen ilmoituksen perusteella sosiaalipalveluiden ammattilaisten tulee arvioida ikääntyneen henkilön avun ja tuen tarve viipymättä, viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä yhteydenotosta. Kiireellisissä tilanteissa palvelut on järjestettävä viipymättä. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 35§, Vanhuspalvelulaki 980/2012, 18§.) Iäkkäiden henkilöiden avun ja palveluiden tarpeet eivät kuitenkaan aina tule viranomaisten tietoon (hallituksen esitys 160/2012vp).

Ikäpolitiikassa painotetaan kotiin annettavien palveluiden ensisijaisuutta ja kotona asuukin yhä enemmän ikääntyneitä henkilöitä, joiden toimintakyky on heikentynyt. Mikäli iäkäs henkilö ei pysty itse hankkimaan apua tai hän ei tunnista omaa avun tarvettaan, esimerkiksi muistisairaudesta, voi huoli-ilmoituksen sosiaaliviranomaisille tehdä kuka tahansa henkilö huomattessaan avuntarpeen. Huoli-ilmoituksen voi tehdä, jos huoli herää esimerkiksi ikääntyneen henkilön kotona pärjäämättömyydestä, asumisolosuhteista, terveydentilasta tai päihteidenkäytöstä (Vanhuspalvelulaki 980/2012, 25§, ks. myös Valtokari ym. 2021). Tällöin sosiaaliviranomaisille tehtävä huoli-ilmoitus toimii keinona edistää viranomaisten tiedonsaantia avun tarpeessa olevasta henkilöstä (STM 2020, Salminen-Tuomaala ym. 2022).

Mikäli läheisellä tai työntekijällä herännyt huoli liittyy asunnon palovaaraan tai onnettomuusriskiin, esimerkiksi huoneistossa on paljon tavaraa tai vanhentuneita sähkölaitteita, ilmoitetaan huolesta pelastustoiimeen niin sanotulla vaarailmoituksella. Palovaaraa ja onnettomuusriskejä koskeva ilmoitusvelvollisuus lisättiin pelastuslakiin vuonna 2011. (Pelastuslaki 379/2011.)

Lukumääräisesti suurin osa palokuolemista tapahtuu 65–75-vuotiaille, suurimmassa riskissä ovat yli 85-vuotiaat (THL 2022). Iäkkään henkilön toimintakyvyn ja aistitoimintojen heikentyminen alentavat reagoitukykyä ja vaikeuttavat poistumista asunnosta esimerkiksi tulipalotilanteessa (Oksanen 2017; Kuntaliitto 2019; Ojala 2021). Kotona asuvilla ikääntyneillä henkilöillä on kohonnut asuntopalon, palokuoleman ja vammautumisen riski (Kokki 2011; Kokki 2014; Salo 2018; Haikonen & Kokki 2020). Myös kotihoidon asiakkailla, erityisesti muistisairailta henkilöillä, on havaittu arjen turvallisuusongelmia esimerkiksi palo- ja poistumisturvallisuudessa sekä ruuanlaiton ja asumisen yleisessä turvallisuudessa (Ojala 2020).

Tämä raportti liittyy sisäisen turvallisuuden kansallisen tason yhteistoimintamallin kokonaisuuteen ja painottuu ikääntyneiden asumisturvallisuuden, turvallisuuden tunteen ja avunsaannin turvaamiseen (Tuovi – sisäisen turvallisuuden yhteistoimintamalli 2021). Raportissa tarkastellaan kuntien ja alueiden tämänhetkisiä huoli- ja vaarailmoituskäytäntöjä ikääntyneiden palveluissa kansallisella tasolla ja annetaan alustavia ehdotuksia toiminnan kehittämiseksi ja jatkotoimenpiteiksi.

2. Ilmoitusvelvollisuutta ohjaava lainsäädäntö

Viranomaisille ikääntyneeseen henkilöön kohdistuvasta heränneestä huolesta ja palo- tai onnettomuusvaarasta ilmoittaminen on lakisääteinen velvollisuus. Ilmoitus tulee tehdä salassapitosäädösten estämättä. Myös muut kuin viranomaiset voivat tehdä ilmoituksen. Ilmoitusvelvollisuudesta säädetään sosiaalihuoltolain 35§:ssä, vanhuspalvelulain 25§:ssä ja pelastuslain 42§:ssä. 1.1. 2023 alkaen yhteydenotto hyvinvointialueen viranomaisiin. (Sosiaalihuoltolaki, 8.7.2022/589, Vanhuspalvelulaki 8.7.2022/604).

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 35§:ssä todetaan seuraavaa.

”Jos terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994) tarkoitettu terveydenhuollon ammattihenkilö, sosiaalikuraattori taikka sosiaalitoimen, opetustoimen, liikuntatoimen, lasten päivähoidon, pelastuslaitoksen, Hätäkeskuslaitoksen, Tullin, poliisin, Rikosseuraamuslaitoksen, työ- ja elinkeinoviranomaisen, Kansaneläkelaitoksen tai ulosottoviranomaisen palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tietää henkilöstä, jonka sosiaalihuollon tarve on ilmeinen, hänen on ohjattava henkilö hakemaan sosiaalipalveluja tai henkilön antaessa suostumuksensa otettava yhteyttä kunnallisesta sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen, jotta tuen tarve arvioitaisiin. Jos suostumusta ei voida saada ja henkilö on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan, tai lapsen etu sitä välttämättä vaatii, 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden on tehtävä ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta salassapitosäännösten estämättä viipymättä.”

Vanhuspalvelulain (980/2012) 25§:ssä säädetään ilmoittamisesta iäkkään henkilön palvelutarpeesta kunnan sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen.

”Jos terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa tarkoitettu terveydenhuollon ammattihenkilö taikka kunnan sosiaalitoimen, alueen pelastustoimen, hätäkeskuksen tai poliisin palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tiedon sosiaali- tai terveydenhuollon tarpeesta olevasta iäkkästä henkilöstä, joka on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan, hänen on salassapitosäännösten estämättä ilmoitettava asiasta viipymättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle.”

Pelastuslain (379/2011) 42§:n säädetään ilmoitusvelvollisuudesta palovaarasta tai onnettomuusriskistä.

”Pelastuslaitoksen tulee onnettomuuksien ehkäisemiseksi ja turvallisuuden ylläpitämiseksi toimia yhteistyössä muiden viranomaisten sekä alueella olevien yhteisöjen ja asukkaiden kanssa sekä osallistua paikalliseen ja alueelliseen turvallisuussuunnittelutyöhön. Jos viranomaiset virkatoimiensa yhteydessä havaitsevat tai muutoin saavat tietää rakennuksessa, asunnossa tai muussa kohteessa ilmeisen palonvaaran tai muun onnettomuusriskin, heidän tulee mahdollisten salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa asiasta alueen pelastusviranomaiselle. Ilmoitusvelvollisuus koskee myös kuntaa, muuta julkisyhteisöä ja näiden palveluksessa olevaa henkilöstöä sekä 18 §:n 2 momentissa tarkoitettua hoitolaitoksen ylläpidosta ja palvelu- ja tukiasumisen järjestämisestä huolehtivaa toiminnanharjoittajaa ja tämän palveluksessa olevaa henkilöstöä.”

Ikääntyneiden arjessa selviytymiseen ja kotona asumiseen liittyvät haasteet eivät johdu ainoastaan lääketieteellisistä tai sosiaalisista syistä, vaan saattavat liittyä myös asumisturvallisuuteen. Monitahoisten ongelmien ratkaiseminen edellyttää yhteistyötä paitsi sosiaali- ja terveydenhuollon välillä, niin myös pelastustoimen kanssa (Pursiainen ym. 2018; Ojala 2020; Ojala 2021 b; Jämsen ym. 2021).

Lainsäädäntö velvoittaa viranomaisia yhteistyöhön. Pelastuslaki (379/2011) edellyttää yhteistyötä ja puuttumista paloturvallisuutta vaarantaviin tekijöihin. Sosiaalihuollon viranomaisen on puolestaan huolehdittava siitä, että käytettävissä on henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista. Sosiaalihuoltoa toteutetaan yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa siten, että palvelut muodostavat asiakkaan edun mukaisen kokonaisuuden. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014) Vanhuspalvelulain mukaan (980/2012, 4§) kunnan eri toimialojen on toimittava yhteistyössä ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi. Lisäksi kunnan on tehtävä yhteistyötä kunnassa toimivien julkisten tahojen, yritysten ja järjestöjen sekä muiden yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa.

3. Projektin tausta ja toimeksianto

Huoli-hanke käynnistyi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella (THL) helmikuussa 2022 Sosiaali- ja terveysministeriön (STM:n) toimeksiannosta (sopimus VN/33347/2021, VN/33447/2021- STM-1). THL:n käyttöön osoitettiin määräraha momentilta 33.60.39.04. kotihoidon resurssien riittävyys ja omaishoidon kehittäminen, huoli-ilmoitus.

Tarkempina tehtävinä oli:

- kartoittaa, minkälaisia huoli-ilmoituskäytäntöjä on tällä hetkellä käytössä eri puolella Suomea ja mitä huomioonotettavia seikkoja niihin liittyy muun muassa tiedonkulku ja alustat, kansalaisten vs. viranomaisten polku
- kuvata ilmoituksen sisältöä ja prosesseja, mistä ilmoitus tulee, ilmoituksen syy, kuka ilmoitukseen reagoi, toimenpide ja mihin järjestelmään ilmoitus tehdään
- tuottaa alustava ehdotusluonnos kansallisesta, yhtenäisestä huoli-ilmoituksesta

Selvitystyössä tarkasteltiin edellä mainittuja asioita myös pelastustoimen vaarailmoituksen osalta.

Selvitystyö pohjautuu syksyllä 2019 käynnistyneeseen sisäministeriön sisäisen turvallisuuden kansalliseen yhteistoimintamalliin (Tuovi – sisäisen turvallisuuden yhteistoimintamalli 2021). Yhteistoimintamalli perustuu vuonna 2017 hyväksytyyn valtioneuvoston periaatepäätökseen sisäisen turvallisuuden strategiasta (SM 2017). Yhteistoimintamallin tavoitteena on edistää eri kansallisen tason toimijoiden yhteistä suunnittelua ja yhdensuuntaista toimintaa erilaisiin sisäisen turvallisuuden ilmiöihin ja ongelmiin vastaamisessa. Toimeenpano käynnistyi kartoittamalla sen hetken ilmiöt, joihin yhteistoimintamallin tulisi kohdistaa yhteisiä toimenpiteitä. Kartoituksessa tunnistettiin kahdeksan toimenpidealuetta, joiden valmistelua päätettiin lähteä käynnistämään. Yksi painopistealue koski Ikääntyneiden asumisturvallisuutta ja avunsaantia hätätilanteissa. Tämän teeman alle perustettiin kaksi osaryhmää: (1) asumisturvallisuus ja avunsaanti hätätilanteissa sekä (2) ikääntyneiden turvallisuus asuinalueilla. Osaryhmän yksi tehtäväksi annettiin huoli-ilmoitusten toimintamallin määrittely ja ilmoitusmenettelyn jalkauttaminen yhtenäisenä toimintamallina koko maahan. Kansallisen huoli-ilmoituksen kehittäminen katsottiin tärkeäksi ottaa mukaan jo tulevien hyvinvointialueiden toimintojen kehitysvaiheessa.

Työskentelyä varten perustettiin Huoli -sisältöryhmä, jonka puheenjohtajana toimii Virpi Dufva ja sihteerinä Päivi Tiittula Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitosta (VALLI ry). Muu jäsenistö koostuu aluehallintoviraston (AVI), Suomen pelastusalan keskusjärjestön (SPEK), sisäministeriön (SM), Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL), Kuntaliiton, Digi- ja väestötietoviraston (DVV) ja sosiaali- ja terveysministeriön (STM) edustajista. Liitteenä (Liite 1) Huoli-sisältöryhmän jäsenistö.

Huoli-sisältöryhmä antoi THL:n tehtäväksi toteuttaa selvityksen käytössä olevista Huoli-ilmoitusmalleista ja käytännöistä sekä tuottaa alustavia ehdotusluonnoksia yhtenäisestä huoli-ilmoituksesta. Tehdyn selvityksen pohjalta sisältöryhmä arvioi, mitä jatkotoimia kansallisen huoli-ilmoituksen kehittämiseen ja juurruttamiseen tarvitaan. Tässä raportissa vastataan Huoli-sisältöryhmän tehtäväksiintoon ja tarkastellaan sosiaali- ja pelastustoimen tarjoamia huolen ilmaisemisen kanavia ja ilmoituksen käynnistämiä viranomaisprosesseja. Selvityksen lopussa on koottuna ehdotuksia ilmoituskäytäntöjen kehittämisen tueksi.

4. Työskentelyn eteneminen

Huoli-sisältöryhmä toimi THL:n toteuttaman selvitystyön ohjausryhmänä. Ryhmä seurasi työn etenemistä sekä antoi asiantuntemustaan hankkeen käyttöön ohjaamalla työskentelyä, osallistumalla kyselylomakkeen kehittämiseen ja kommentoimalla raporttiluonnosta. Selvitystyön etenemistä esiteltiin kahdessa Huoli-sisältöryhmän kokouksessa 28.3.2022 ja 31.8.2022.

Selvitystyö aloitettiin perehtymällä alan kirjallisuuteen sekä sosiaali- ja terveystoimen ja pelastustoimen julkisiin verkkosivuihin. Lisäksi haastateltiin muutamia lastensuojelussa työskenteleviä viranomaisia ja tutustuttiin THL:n Lastensuojelun käsikirjaan ja verkkosivustoihin. Sosiaali- ja terveystoimen verkkosivuilta etsittiin huoli-ilmoituksiin liittyviä ohjeistuksia ja tutustuttiin huoli-ilmoituslomakkeisiin ja ilmoittamisen kanaviin. Pelastustoimen puolella tutustuttiin pelastuslaitosten sivuihin ja pelastustoimessa käytössä olevaan kansalliseen sähköistä ilmoittamista varten rakennettuun verkkosivuun, jonka kautta ilmoitus ilmeisestä palotai onnettomuusvaarasta ns. vaarailmoituksesta tehdään.

Kirjallisuuden ja verkkosivuihin perehtymisen pohjalta rakennettiin kuntien sosiaali- ja terveystoimeen sekä pelastustoimelle suunnattu webropol-kysely. Kysely toteutettiin toukokuussa 2022. Sosiaali- ja terveystoimessa kysely kohdistettiin ikääntyneiden asiakas- ja palveluohjauksessa ja sosiaalitoimessa työskenteleville henkilöille. Sosiaali- ja terveystoimen johtajille lähetettiin sähköpostitse tiedote, joka sisälsi linkin kyselyyn. Johtajia pyydettiin jakamaan kyselyä edelleen niille oman toimialueensa työntekijöille, jotka käsittelevät työssään huoli-ilmoituksia. Sosiaali- ja terveystoimen kysely lähetettiin 23 keskuskuntaan, joista 19:sta (n=83) saatiin vastauksia. Yleisimmät vastaajien ammattinimikkeistä olivat sosiaalityöntekijä ja palveluohjaaja. Pelastustoimeen osoitettu tiedote kyselylinkkeineen lähetettiin Kuntaliiton kontaktihenkilölle, joka lähetti kyselyn edelleen pelastuslaitosten riskienhallintapäälliköille. Riskienhallintapäälliköitä pyydettiin jakamaan kysely alueensa työntekijöille, jotka käsittelevät työssään vaarailmoituksia. Määräaikaan mennessä saapuneiden vähäisten vastausmäärien vuoksi lähetettiin Pelastustoimeen muistutuskirje kyselystä kesäkuun 2022 alussa. Kokonaisuudessaan 22 alueelliselta pelastuslaitokselta saatiin vastauksia 14 (n=27) pelastuslaitokselta. Yleisin vastaajan ammattinimike pelastustoimessa oli palotarkastaja.

5. Viestintä

Hankkeella on ollut THL:n verkkosivuilla oma hankesivu, jossa on kuvattu lyhyesti hankkeen perustiedot ja tavoitteet. Lisäksi hankkeen toteutumisesta on julkaistu THL:n verkkosivuilla aiheutinen otsikolla Huoli-ilmoituksen käyttö Suomessa -selvitys.

Hanketta on esitelty eri tilaisuuksissa THL sisällä ja ulkopuolella. Hankkeen aikana on tehty tiivistä yhteistyötä Huoli-sisältöryhmän sekä keskeisten avainhenkilöiden ja toimijoiden kanssa.

Hankkeesta tuotetaan loppuraportti sosiaali- ja terveysministeriön ja Huoli-sisältöryhmän käyttöön. Viestintä raportista ja sen tuloksista toteutetaan STM:n kanssa yhteistyönä. Raportista viestitään terveyden- ja sosiaalihuollon päättäjille, toimijoille, ammattilaisille ja sidosryhmille eri kanavia käyttäen kuten THL:n uutiskirjeet, nettisivut, some-kanavat ja seminaarit. Lisäksi hankkeesta kirjoitetaan julkaisuja ammattilehtiin.

Lisäksi hankkeen päättymisen jälkeen on suunnitteilla järjestää hankkeen aiheesta webinaari tammi-kuussa 2023. Hankkeesta on hyväksytty myös suullinen esitys Gerontologia 2023-kongressiin.

6. Huolesta ilmoittaminen sosiaali- ja pelastustoimessa

6.1. Aiempi kirjallisuus sekä kuntien ja alueiden verkkosivujen tarkastelu

Kirjallisuuteen perehtyminen

Kansallisessa tieteellisessä keskustelussa huoli-ilmoituksiin liittyvä tutkimus on vähäistä, vaikka muutamia poikkeuksiakin on (esim. Valtokari ym. 2021; Salminen-Tuomaala ym. 2022). Kansainvälisessä tutkimuksessa kaltoinkohtelun ilmiö on herättänyt viime vuosina kasvavaa kiinnostusta (esim. Storey 2020; Asiamah ym. 2022).

Huoli-ilmoituksiin liittyvät kysymykset ovat herättäneet viime vuosina laajaa kiinnostusta ammattikorkeakoulujen opinnäytetöissä. Opinnäytetöissä on selvitetty muun muassa huoli-ilmoitusten sisältöjä ja toimivuutta (Makkonen ym. 2018; Kahila 2021; Elgbacka ym. 2022; Silvennoinen 2022), pelastuslaitoksen ja kotihoidon yhteisiä kotikäyntejä (Punnonen 2020), huolen tunnistamista ja viranomaisyhteistyön tarvetta esimerkiksi Kansaneläkelaitoksella (Lappalainen & Sarkkinen 2019), poliisitoimessa (Parviainen 2021) ja ensihoidossa (Keskinen & Karukoski 2017; Pesonen 2019; Kaan & Riekkinen 2021; Sjöman 2021). Myös kotona-asumisen turvallisuuden ennaltaehkäisyyn on kiinnitetty huomiota viranomaisyhteistyöhön paloturvallisuuden lisääjänä (Kielinen 2013) ja luomalla ikäihmisille ja heidän omaisilleen kodin tarkastuslista turvallisuustason määrittelyyn (Salo 2018). Tehtyjen opinnäytetöiden määrä kertonee aiheen ajankohtaisuudesta käytännön toimijoiden näkökulmasta.

Ominaista suomalaiselle huoli-ilmoituskäytännölle on pyrkimys ennaltaehkäisevään ja etsivään työhön, vaikka se toimii myös välineenä tunnistaa kaltoinkohtelutilanteita (esim. Valtokari ym. 2021). Suomen lisäksi ainakin Ruotsissa on käytössä samankaltainen menettelyprosessi, jossa herännyt huoli ikääntyneen henkilön tilanteesta riittää syyksi yhteydenottoon sosiaalihuollon viranomaiseen. Kansainvälisessä keskustelussa ilmoittamiskäytännöt näyttäisivät liittyvän enemmän yhteydenottoon ikääntyneen henkilön kaltoinkohtelusta (esim. NIH 2020).

Kotona asumisen turvallisuus (KAT)-hankkeissa pyritään tunnistamaan ja puuttumaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa kotona asumisen turvallisuusriskeihin (KAT – kotona asumisen turvallisuus). KAT-hankkeissa on kehitetty kotihoidon ja pelastuslaitoksen yhteisiä toimintamalleja turvallisuuden edistämiseksi (Huuskonen ym. 2020). Pelastuslaitosten ja sosiaali- ja terveystoimen yhteistyönä on kehitetty EVAC-mittari (fire evacuation capacity scale) kotona asuvan iäkkään henkilön poistumismahdollisuuksien arviointiin vaaratilanteessa (Björkgren ym. 2016; 2017; 2020). Mittari pohjautuu RAI-järjestelmään, jonka käyttö iäkkään henkilön palvelutarpeen arvioinnissa on lakisääteistä (Vanhuspalvelulaki 980/2012, HE 4/2020).

Suomen pelastusalan keskusjärjestön OTE-hanke (Osallistava turvallisuus erityisryhmille 2017–2019) tarjoaa toimintamalleja ja toimivia työkaluja toimintakyvyltään heikentyneiden henkilöiden arjen asumisen turvallisuuden parantamiseksi (Ojala 2021 a). Kodin turvallisuuden edistämiseksi on useiden toimijoiden taholta tehty tarkastuslistoja, kuten SPEK, Vanhustyön keskusliitto, Suomen Punainen Risti (SPR), myös pelastustoimi (esim. Pirkanmaan pelastuslaitos 2022).

Kuntien ja alueiden verkkosivuilta löytyvää materiaalia

Hankkeessa perehdyttiin kuntien ja alueiden verkkosivuilta löytyviin huoli- ja vaarailmoituksiin sekä ilmoituksiin liittyviin ohjeistuksiin. Kuntien ja alueiden välillä havaittiin vaihtelua huoli-ilmoituksen saavutettavuuteen ja ilmoituksen tekemiseen liittyvissä ohjeissa. Osalla kunnista on verkkosivuillaan huolellinen kuvaus huoli-ilmoitus prosessin etenemisestä ja toimet, joihin viranomaiset ryhtyvät ilmoituksen saapumisen jälkeen. Myös ilmoittajan oikeudet tietojen saantiin huoli-ilmoituksen tekemisen jälkeen kerrotaan sivustolla.

Huoli-ilmoitukset eivät aina löydy kuntien sivuilta helposti. Useiden kuntien kohdalla hakua helpotti, mikäli hyödynsi sivustolla olevaa hakutoimintoa ja käytti hakusanaa ”huoli-ilmoitus”. Ilmoituksen tekijän näkökulmasta haastavaa on, ettei huoli-ilmoitukselle ole yhtä termiä tai virallista nimitystä. Kuntien sivuilla

huoli-ilmoituksesta käytetään huoli-ilmoituksen lisäksi nimityksiä ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta, ilmoitus avun tarpeesta, ilmoitus apua tarvitsevasta iäkkästä henkilöstä tai ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta olevasta aikuisesta henkilöstä.

Pelastustoimessa on käytössä kansallinen sähköinen vaarailmoituslomake. Tämän lisäksi aluiden pelastuslaitosten sivuilta löytyy ohjeita vaarailmoituksen tekemiseen ja linkki kansalliseen ilmoitukseen. Joillakin pelastuslaitoksilla on käytössä myös sähköpostiosoite, johon ilmoituksen voi tehdä. Verkkosivuilla vaarailmoituksen tekemiseen ohjeistetaan pelastuslain 42§ mukaisesti ensisijaisesti viranomaisia. Vaarailmoituksesta käytetyt nimitykset vaihtelevat ja ilmoituksesta käytetään nimityksiä paloriski-ilmoitus tai ilmoitus ilmeisestä palovaarasta tai muusta riskistä. Vaarailmoituksen tekemiseen liittyvää tietoa löytyy alueiden sivuilta esimerkiksi otsikoiden viranomaisyhteistyö, onnettomuuksien ehkäisy, ohjeet ja lomakkeet tai lupasiat alta.

6.2. Huoli-ilmoitusprosessi sosiaalitoimessa

6.2.1. Huoli-ilmoituksen tekeminen sosiaalitoimeen

Huoli-ilmoituksen sosiaalitoimeen voi tehdä joko viranomainen tai kansalainen. Viranomaiset ja kansalaiset käyttävät pääasiallisesti ilmoittamiseen samaa ilmoituskanavaa. Sosiaali- ja terveystoimeen tehdyn kyselyn mukaan huoli-ilmoituksia eniten tekevät omaiset, ensihoito ja sairaankuljetus sekä kansalaiset kuten naapurit. Vähiten huoli-ilmoituksia tekevät edunvalvojat, ulosottoviranomaiset ja yksityiset tukipalvelutyöntekijät kuten kotisiivous.

Tyypillisimmin huoli-ilmoitus ikääntyneestä henkilöstä tehdään tilanteessa, jossa ilmoittajalla on herännyt huoli ikääntyneen arjessa pärjäämisestä tai heikentyneestä toimintakyvystä. Myös muistisairauteen liittyvät huolet olivat yleisiä ilmoituksen syitä. Huoli-ilmoituksia tehtiin myös asumiseen liittyvien tarpeiden perusteella sekä ikääntyneiden päihteiden ja lääkkeiden käytön sekä mielenterveysongelmien vuoksi (ks. myös Valtokari ym. 2021).

Huoli-ilmoituksen voi tehdä kuntiin joko puhelimitse, postitse, sähköpostitse, käymällä henkilökohtaisesti toimipisteessä tai sähköisellä ilmoituslomakkeella. Osassa kunnista on käytössä kaikki nämä ilmoittamisen kanavat, osa on rajannut ilmoittamista muutamiin kanaviin. Sähköiseen huoli-ilmoitukseen liittyvät käytännöt vaihtelevat esimerkiksi ilmoittajan tunnistautumisen osalta. Osassa kunnista sähköisen huoli-ilmoituksen tekeminen vaatii sähköistä tunnistautumista, osassa ilmoituksen pystyy tekemään tunnistautumatta. Myös huolen kohteena olevasta henkilöstä kerättävät tiedot vaihtelevat. Osassa kunnista ilmoittajan pitää antaa pakollisena tietona sähköistä ilmoitusta tehtäessä huolen kohteena olevan henkilön henkilötunnus. Tämä saattaa estää huoli-ilmoituksen tekemisen, sillä huoli-ilmoituksen tekijä ei välttämättä tiedä esimerkiksi naapurin henkilötunnusta.

Tämänhetkisiin huoli-ilmoituskäytäntöihin liittyy kunta- ja aluekohtaista vaihtelua. Kyselyyn vastanneet työntekijät olivat huolissaan siitä, ettei huoli-ilmoituksen tekemisen mahdollisuuksista tiedetä yleisesti riittävän laajasti, minkä vuoksi ilmoituksia jää tekemättä. Kyselyyn vastanneet työntekijät arvioivat myös, että kuntien verkkosivuilta on vaikeaa löytää tietoa liittyen huoli-ilmoituksen tekemiseen. Ohjeistuksen toivottiin olevan saavutettavampaa.

Valtaosa kyselyyn vastanneista sosiaalitoimen edustajista kannatti mahdollisuutta nimettömän huoli-ilmoituksen tekemiseen. Nimettömyyden nähdään madaltavan kynnystä ilmoituksen tekemiselle, mikä taas mahdollistaa viranomaisten varhaisemman puuttumisen. Väkivaltatilanteissa mahdollisuutta nimettömään ilmoittamiseen pidetään välttämättömänä. Nimettömän ilmoittamisen mahdollisuuden arvellaan suojaavan ilmoituksen tekijän ja ilmoituksen kohteena olevan ikääntyneen henkilön välistä ihmissuhdetta. Tämän näkökulman suhteen löytyi myös eräviä mielipiteitä. Ilmoittajan omalla nimellään tekemän ilmoituksen arvioitiin lisäävän toimijoiden välistä avoimuutta ja helpottavan siten asioiden käsittelyä. Nimellisen ilmoituksen etuna huoli-ilmoitustilanteissa pidetään sitä, että työntekijä voi ottaa yhteyttä ilmoituksen tekijään ja saada lisätietoja ilmoituksen kohteesta. Nimellisen ilmoituksen arvioitiin myös vähentävän riskiä ilkivaltatarkoituksessa tehtäviin ilmoituksiin.

Huoli-ilmoituksen tekemiseen liittyen vastaajat pitivät tärkeänä, että ilmoitus on mahdollista tehdä monien eri kanavien kautta. Monikanavaisuus mahdollistaa ilmoituksen tekemisen myös niille henkilöille, jotka eivät käytä tai kykene käyttämään digitaalisia kanavia tai jotka muuten haluavat valita itselleen sopivimman ilmoittamisen tavan. Mikäli ilmoittamisen tapaa rajataan esimerkiksi vain sähköiseen ilmoittamiseen, rajaa se vastaajien mukaan pois suuren joukon ilmoituksen tekijöitä, kuten ikäänntyneet, joilla kognitiivinen kyky on heikentynyt.

Kyselyssä selvitettiin myös, saako huoli-ilmoituksen tekijä tiedon siitä, että viranomaisena on vastaanottanut tehdyn huoli-ilmoituksen. Kyselyyn vastanneiden työntekijöiden oli vaikeaa arvioida tätä. Työntekijät arvioivat, että ilmoituksen tekijä saa todennäköisimmin vastauksen huoli-ilmoituksen tekemisestä, jos ilmoitus on tehty sähköpostitse. Postitse lähetettyihin huoli-ilmoituksiin ilmoituksen tekijät saavat vähiten kuitauksia.

6.2.2. Ilmoituksen saapuminen toimipisteeseen

Suurimmassa osassa kyselyyn osallistuneista toimiyksiköistä on käytössä yhteisesti sovittu toimintaprosessi huoli-ilmoitusten käsittelyyn ja palvelutarpeen arvioinnin käynnistämiseen. Tehdyt huoli-ilmoitukset saapuvat yleisimmin keskitettyyn toimipisteeseen kuten asiakasohjausyksikköön, seniorineuvontaan tai päivystystyöryhmälle. Muutamissa toimintayksiköissä huoli-ilmoitukset menevät suoraan yksittäiselle työntekijälle, useimmiten sosiaalityöntekijöille.

Saapuneet huoli-ilmoitukset tarkastetaan toimintayksiköissä säännöllisesti. Toimintayksiköissä on tämän lisäksi käytössä erilaisia toimintatapoja, joilla varmistetaan, että kaikki tehdyt ilmoitukset tulevat käsittelyyn. Kyselyn mukaan yleinen toimintatapa varmistaa saapuneiden ilmoitusten käsittely on vastuutyöntekijäkäytäntö, mutta myös asiakas- ja potilastietojärjestelmän tarjoamia teknisiä ratkaisuja hyödynnetään. Huoli-ilmoitusten vastaanottamiseen liittyvä vastuun- ja työnjako sekä toimintayksiköiden sisäisten prosessien selkiyttäminen nousivat esille tärkeinä tekijöinä, joihin jatkossa tulee kiinnittää enenevässä määrin huomiota.

Vastaajien mukaan monikanavaisen ilmoittamiseen liittyvä ongelma ovat tilanteet, jossa henkilöstä tehdään useita samanaikaisia ilmoituksia eri ilmoituskanavia pitkin. Näissä tilanteissa samasta henkilöstä tehtyjä huoli-ilmoituksia saatetaan käsitellä yhtä aikaa useassa toimipisteessä usean työntekijän voimin. Huoli-ilmoitusten monikanavainen vastaanottaminen on toiminnan näkökulmasta haastavaa, mutta ilmoitusten tekemisen ja ilmoituksen tekijän kannalta sen arvioidaan olevan välttämätöntä.

6.2.3. Huoli-ilmoituksen kohteen tavoittelu ja palvelutarpeen arviointi

Saatuun tiedon saapuneesta huoli-ilmoituksesta arvioi työntekijä ilmoituksesta saatujen tietojen perusteella huolen kohteena olevan ikäänntyneen henkilön tilannetta ja tilanteen kiireellisyyttä ja huolehtii asian vireillepanosta. Huoli-ilmoituksen kohdetta tavoitellaan ensisijaisesti puhelimitse. Mikäli yhteyttä ei saada puhelimitse, lähestytään henkilöä kirjeellä. Tarvittaessa yhteyttä yritetään saada myös omaisten tai muiden ikäänntyneitä henkilöä lähellä olevien ihmisten kautta. Ikäänntyneitä henkilöä tavoitellaan myös niiden työntekijöiden kautta, joiden asiakkaana henkilö on, esimerkiksi kotihoito.

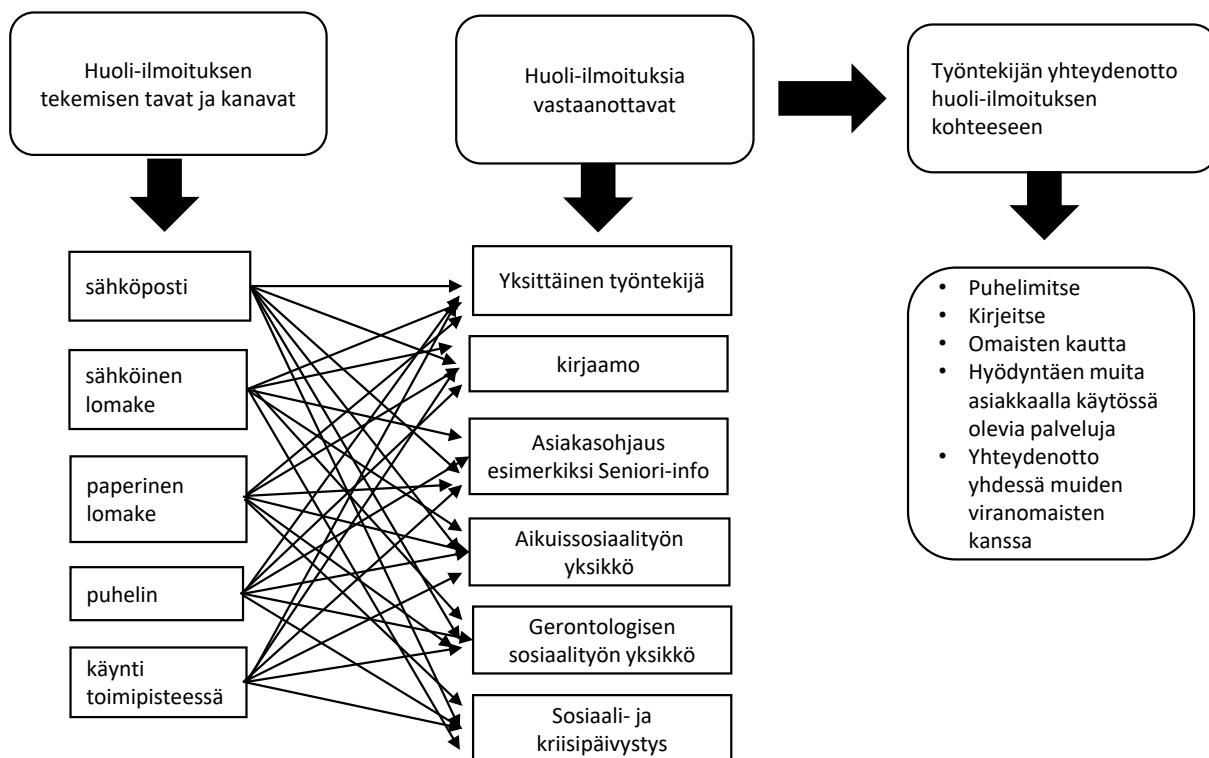
Huoli-ilmoituksen kohteena olevan iäkkään henkilön tavoittelussa on kuntakohtaista vaihtelua. Osa kyselyyn vastanneista työntekijöistä kuvasi erittäin aktiivisia toimia ikäänntyneen henkilön tavoittamiseksi. Nämä vastaajat pitivät tärkeänä, että ikäänntyneeseen henkilöön saadaan henkilökohtainen kontakti ja huolesta päästään keskustelemaan. Mikäli ikäänntyneitä henkilöä ei tavoitettu yrityksistä huolimatta, osa vastaajista piti riittävänä, että tässä tilanteessa ikäänntynyt henkilö saa tiedon mihin ottaa yhteyttä halutessaan. Nämä vastaajat korostivat ajatusta ikäänntyneen henkilön itsemäärämisöikeuden kunnioittamisesta.

Sosiaalitoimen viranomaisille tehdyt huoli-ilmoitukset eivät johda aina toimenpiteisiin. Yleisimpänä syynä näissä tilanteissa arvioitiin olevan se, että henkilöllä on jo olemassa oleva asiakkuus palveluihin, esimerkiksi kotihoitoon. Toiseksi yleisimpänä syynä nousi esille se, että neuvonta ja ohjaus nähtiin riittävänä toimenpiteenä henkilön hyvinvoinnin vahvistamiseksi ja tarpeisiin vastaamiseksi. Vastauksien mukaan oli myös mahdollista, ettei palvelutarpeen arvioissa todettu palvelutarvetta tai muutoksia aikaisempiin tarpeisiin ja palveluihin, minkä takia huoli-ilmoitus ei johtanut uusiin toimenpiteisiin. Ikäänntynyt henkilö saattaa myös kieltäytyä hänelle tarjottavasta palvelutarpeen arviosta tai palveluista. Mikäli viranomaiset arvioivat, että

ihminen pystyy ymmärtämään oman tilanteensa eikä arvioinnista kieltäytyminen aiheuta henkilölle terveydellistä vaaraa tai ei ole vaaraksi muille henkilöille, voi henkilö kieltäytyä arvioinnista itsemääräämisoikeuden perusteella.

Palvelutarvetta arvioitaessa yli puolet vastaajista käytti arvioinnin apuna RAI-arviointia. RAI-arviointivälineistö on standardoitu tiedonkeruu ja havainnointivälineistö asiakkaiden palvelutarpeiden selvittämiseksi (THL 2022 a). Muita käytössä olevia mittareita ovat erilaiset toimintakykymittarit sekä MMSE (minimal state examination) ja GDS (geriatric depression screening scale).

Huoli-ilmoituksen kohteena olevan iäkkään henkilön tilannetta arvioi useimmiten yksittäinen sosiaalitoimen työntekijä. Toissijaisesti arvio tehdään yhdessä oman toimipisteen kollegan kanssa. Tarpeen mukaan palvelutarpeen arviointiin otetaan mukaan myös muita toimijoita.

Kuvio 1. Huoli-ilmoitusprosessi sosiaalitoimessa.

6.2.4. Viranomaisyhteistyö

Tärkeimmiksi sosiaalitoimen yhteistyötahoiksi huoli-ilmoitustilanteissa nimettiin sosiaali- ja terveystoimi, ikääntyneiden henkilöiden omaiset sekä poliisi. Sosiaali- ja terveystoimen keskeisimpinä toimijatahoina mainittiin ensihoito, mielenterveys- ja päihdetyö sekä terveyskeskuksen toimijat ja kotihoito. Tyypillisimmin viranomaisten välistä yhteistyötä tehtiin tilanteissa, joissa ikääntynyt henkilö kieltäytyy hänelle tarjottavasta avusta. Näissä tilanteissa tärkeimmäksi viranomaisyhteistyötahoksi nousi terveystoimen työntekijät.

Huoli-ilmoitustilanteiden yhteydessä kyselyyn vastanneista hieman yli puolella heräsi usein tai silloin tällöin tarve vaarailmoituksen tekemiseen pelastustoimen viranomaisille. Näihin tilanteisiin oli lähes kaikilla vastaajista yhdessä pelastusviranomaisten kanssa laaditut toimintatavat. Jos toimipisteessä ei ollut yhteisesti sovittuja toimintatapoja, sellaiselle arvioitiin olevan tarvetta. Sosiaali- ja terveystoimen työntekijät tunnisti mielestään hyvin vaarailmoituksen tekemistä vaativat tilanteet ja he tiesivät, miten vaarailmoitus tehdään. Kuitenkin vain noin kolmannes vastaajista kertoi saaneensa koulutusta vaarailmoituksen tekemiseen. Sosiaali- ja terveystoimen vastaajien tekemien vaarailmoitusten määrä vaihteli 0–12 tehtyä ilmoitusta viimeisen vuoden (12kk) aikana per työntekijä. Vastaajista puolet ei ollut tehnyt yhtään vaarailmoitusta viimeisen

vuoden aikana. Tyypillisimmin sosiaali- ja terveystoimen vastaajat olivat tehneet vaarailmoituksia vuoden aikana yhden per vastaaja.

6.3. Vaarailmoitusprosessi pelastustoimessa

6.3.1. Vaarailmoituksen tekeminen pelastustoimeen

Vaarailmoituksia pelastustoimeen tekee pelastustoimeen suunnatun kyselyn mukaan eniten ensihoito/sairaankuljetus, kotihoito ja sosiaalihuollon työntekijät. Vähiten vaarailmoituksia tulee edunvalvojlta, ulosotoviranomaisilta ja yksityisiltä tukipalvelutyöntekijöiltä kuten kotisiivouksesta. Vaarailmoituksen yleisimpänä syynä on Kososen (2022) mukaan asunnon sisällä oleva tavaran määrä, asukkaan rajoittunut toimintakyky tai se, että henkilö on aiheuttanut omalla toiminnallaan vaaraa muille ihmisille.

Vaarailmoituksen tekijät käyttävät ilmoituksen tekemiseen pääsääntöisesti kansallista sähköisesti täytettävää paloriski-ilmoituslomaketta, joka löytyy internetistä. Vaarailmoituslomakkeen kanssa samalta verkkosivulta löytyy myös ohjeet vaarailmoituksen tekemiseen ja suorat linkit alueiden pelastuslaitosten verkkosivuille. Verkkosivuilla opastetaan sähköisen ilmoituksen tekemisen lisäksi myös itse tulostettavan ja postitse alueen pelastuslaitokselle lähetettävän ilmoituksen tekeminen. Edellisten tapojen lisäksi vaarailmoitus on mahdollista tehdä myös puhelimitse tai käymällä pelastuslaitoksella. Kyselyn mukaan yleisin tapa vaarailmoituksen tekemiseen on kuitenkin sähköisellä lomakkeella tehty ilmoitus, toiseksi yleisimmin ilmoitus tehdään puhelimitse.

6.3.2. Ilmoituksen saapuminen toimipisteeseen ja ilmoituksen tekijän tavoittelu

Vaarailmoitukset ohjautuvat pelastuslaitoksella nimetyille vastuuhenkilöille. Vastuuhenkilö/vastuuhenkilöt huolehtivat ilmoituksen ohjautumisesta eteenpäin ilmoituksen käsittelijälle. Osassa pelastuslaitoksia on käytössä erillinen seurantataulukko, johon merkitään kaikki yksikköön tulleet ilmoitukset ja seurantataulukon avulla seurataan arviointiprosessin etenemistä. Prosessi vaarailmoituksen saapumisesta arvioinnin aloittamiseen on pelastustoimessa sama, huolimatta siitä, tuleeko vaarailmoitus sähköisenä ilmoituksena tai jonkin muun kanavan kautta.

Sähköisen ilmoituslomakkeen keskeisimmäksi haasteeksi vastaajat arvioivat sen, ettei ilmoituslomakkeella ole mahdollista ilmoittaa riskikohteen osoitetietoja. Pelastusviranomaiset saavat tietoonsa kansallisen ilmoituslomakkeen kautta vain ilmoittajan nimen ja yhteistiedot. Ainoa keino riskikohteen tietojen saamiseen on tavoittaa ensin ilmoituksen tehnyt henkilö. Menettelytapa on haasteellinen, koska kyselyyn vastanneiden mukaan eniten vaarailmoituksia tulee vuorotyötä tekeviltä viranomaisilta, kuten koti- ja ensihoidosta. Vuorotyötä tekevien viranomaisten tavoittelu riskikohteen tietojen saamiseksi sitoo pelastuslaitoksen resursseja ja hidastaa tarkastusprosessin käynnistymistä. Erityisesti ensihoidon työntekijöiden tavoitteeluun liittyy haasteita. Ensihoitajien työ on vuorotyötä, jonka lisäksi on tyypillistä, että ensihoitajien käyntikohteet voivat vaihtua joskus nopeallakin aikataululla. Tästä johtuen ensihoidon työntekijän voi olla haastavaa muistaa jälkeensä riskikohteen osoitetietoja, jos niitä ei ole ehditty kirjaamaan.

Näistä syistä suurin osa kyselyyn vastanneista pelastustoimen edustajista kaipasi jo ilmoituslomakkeeseen mahdollisuutta täydentää riskikohteen tiedot. Näin tarkastuksen aloitus ei viivästyisi tarpeettomasti tai voitaisiin välttää tilanteet, joissa tarkastus pahimmassa tapauksessa jää kokonaan tekemättä sen vuoksi, ettei riskikohteen osoitetiedot ole saatavilla. Kyselyssä tuli ilmi, että osa laitoksista on reagoinut tähän puutteeseen. Joillain pelastuslaitoksilla on käytössä kansallisen ilmoituslomakkeen lisäksi laitokohtainen ilmoituslomake, johon ilmoituksen tekijä voi kirjata suoraan myös riskikohteen tiedot. Riskikohteen tietojen saaminen pelastusviranomaisten tietoon jo vaarailmoituslomakkeessa nähdään erittäin tärkeänä ja resursseja säästävänä.

Pelastuslaitoksen edustajilta kysyttiin, pitäisikö vaarailmoitus pystyä tekemään nimettömänä. Suurin osa vastaajista ei kannattanut nimetöntä ilmoitusmahdollisuutta. Mahdollisuuden nimettömään ilmoitukseen arvioitiin lisäävän ilkeivaltatarkoituksessa tehtyjen ilmoitusten määrää. Ilmoittajan yhteystietojen tarpeellisuutta perusteltiin myös sillä, että niiden avulla on mahdollista saada riskikohteeseen liittyviä tärkeitä

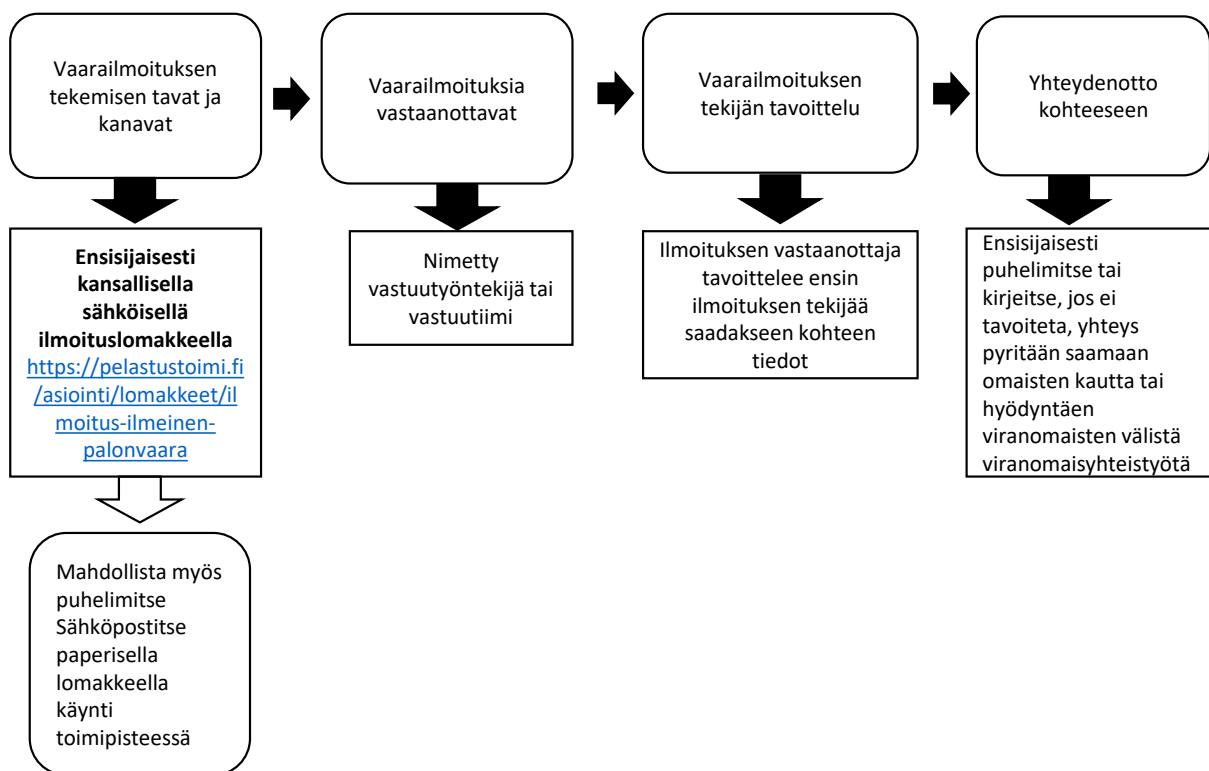
ennakkotietoja ennen varsinaista tarkastuskäyntiä. Nimettömänä tehtävän ilmoituksen etuna pidettiin sitä, että sen avulla mahdollistettaisiin nykyistä paremmin ilmoituksen tekeminen tilanteissa, joissa esimerkiksi ilmoituksen tekijä pelkää ilmoituksesta koituvia seurauksia ja jättää ilmoituksen tekemättä.

6.3.3. Riskikohteen haltijan tavoittelu ja arviointiprosessin käynnistyminen

Pelastustoimen yhteydenotto asiakkaaseen tapahtuu yleensä puhelimitse tai kirjeitse. Jos asiakasta ei tavoiteta tai hän kieltäytyy yhteistyöstä, on pelastusviranomaisten mahdollista tehdä viranomaisyhteistyötä. Ensisijaisia yhteistyötahoja ovat isännöitsijä ja sosiaali- ja terveystoimen edustajat. Tarvittaessa myös virka-apupyynnö poliisille on mahdollinen. Tilanteet, joissa kohteeseen ei päästä tekemään riskiarviointia, herättävät pelastusviranomaisissa huolta turvallisuudesta. Arviointi tulisi vastaajien mukaan pystyä tekemään viipymättä kaikissa kohteissa, huolimatta siitä, kieltäytyykö asiakas arvioinnista vai ei.

Tilanteisiin, joissa asiakkaat kieltäytyvät arviointikäynnistä, pelastusviranomaiset toivovat enemmän puuttumisen keinoja. Vastauksissa ilmeni hajontaa sen suhteen, kuinka eri alueilla toimitaan tilanteissa, joissa asukas ei päästä viranomaisia sisään. Osassa pelastuslaitoksista vastaajat raportoivat, että arviointi jää näissä tilanteissa tekemättä ja osassa pelastuslaitoksista tarkastus tehtiin asiakkaan kieltäytymisestä huolimatta. Mikäli asiakas kieltäytyi tarkastuksesta, mentiin asuntoon sisään lukkosepän avustuksella.

Pelastustoimen työntekijät joutuvat tekemään asiakkaan kieltäytymistilanteissa riskiarviota sen mukaan, kuinka paljon tarkastamatta jättäminen aiheuttaa vaaraa muille ihmisille. Tarkastustoimien aktiivisuuteen kieltäytymistilanteissa vaikuttaa esimerkiksi riskikohteen sijainti. Riskiarviota tehtäessä on ratkaisevaa esimerkiksi se, sijaitseeko riskiasunto kerrostalossa vai onko kyseessä harvaan asutulla alueella oleva omakotitalo.

Kuvio 2. Vaarailmoitusprosessi pelastustoimessa.

6.3.4. Viranomaisyhteistyö

Kaikki kyselyyn vastanneet pelastusviranomaiset pitävät viranomaisyhteistyötä sosiaali- ja terveystoimen kanssa tärkeänä, valtaosa jopa erittäin tärkeänä. Tärkeimpiä yhteistyökumppaneita pelastustoimelle ovat sosiaalityöntekijät, ensihoito ja sairaankuljetus sekä kotihoito. Pelastustoimessa on käytössä yhteisesti sosiaali- ja terveystoimen kanssa laadittuja toimintatapoja viranomaisyhteistyöhön tilanteissa, joissa tarkastuskäynnin yhteydessä herää huoli ikääntyneen henkilön pärjäämisestä. Jos yhteisistä toimintatavoista ei ollut sovittu, sopimiselle todettiin olevan tarvetta.

Yli puolet pelastustoimen vastaajista ilmoittaa tunnistavansa hyvin tilanteet, joissa huoli-ilmoitus tulee tehdä. Myös huoli-ilmoituksen tekemisen tapa on tuttu, vaikka vain alle puolet on saanut koulutusta huoli-ilmoituksen tekemiseen. Koulutus huoli-ilmoitustilanteisiin koetaan tarpeelliseksi siitäkin huolimatta, että huoli-ilmoitusta edellyttävät tilanteet koettiin tunnistettavan hyvin.

Pelastustoimen vastaajista yli puolet arvioi, että tarve huoli-ilmoituksen tekemiselle paloriskiarvioiden yhteydessä on usein tai silloin tällöin. Ensisijaisesti pelastusviranomaiset tekevät huoli-ilmoituksen suoraan sosiaalitoimeen puhelimitse. Tehtyjen ilmoitusten määrä vaihteli viimeisen 12 kuukauden aikana arvioilta 0–50 puhelimitse tehtyä ilmoitusta per työntekijä, keskimäärin 10 ilmoitusta per työntekijä. Sähköisellä tai paperisella lomakkeella ilmoituksia tehtiin arvioilta 0–30 per työntekijä, keskimäärin 4 ilmoitusta per työntekijä.

6.4. Ilmoituskäytännössä ja yhteistyössä esiin nousseita haasteita ja kehittämisehdotuksia

Vastaajien mukaan kansalaisilla ei ole riittävästi tietoa huolesta ilmoittamisen mahdollisuudesta viranomaisille. Myös ilmoituskäytäntöjen edelleen kehittämistä pidettiin tärkeänä. Tällä hetkellä ilmoituksen, varsinkin huoli-ilmoituksen, tekemiseen liittyvä ohjeistus tai kanavat eivät ole riittävän saavutettavia. Viranomaisille suunnattu oma ilmoituskanava sujuvoittaisi yhteydenottoa ja nopeuttaisi prosessia, jottei viranomaisen tarvitsisi jonottaa kansalaisten kanssa samalla puhelinlinjalla.

Viranomaisten väliselle yhteistyölle nähdään tarvetta ja sitä halutaan edelleen kehittää ja vahvistaa. Viranomaisyhteistyötä haastaviksi tekijöiksi nimettiin sosiaali- ja pelastustoimessa resurssien ja ajanpuute, tiedonkulkuun liittyvät ongelmat ja erilliset asiakas- ja potilastietojärjestelmät. Erityisesti pelastuslaitoksen vastaajien mukaan yhteistyötä vaikeutti myös muiden viranomaisten yhteystietojen puutteet ja löytämiseen liittyvät ongelmat. Pelastustoimen edustajille olisi tärkeää saada enemmän tietoa muiden viranomaisten toiminnasta, jotta he osaisivat ottaa ongelmatilanteissa nopeammin yhteyttä oikeaan viranomaistahoon.

Viranomaisyhteistyön merkitys korostui erityisesti normaalista poikkeavissa tilanteissa, kuten tilanteissa, joissa asuinhuoneistoon ei päästä sisään tai huoli-ilmoituksen kohdetta ei tavoiteta. Kyselyyn vastanneiden mukaan näihin tilanteisiin oli käytössä toimintaohjeita. Toimintaohjeista oli sovittu ja niitä oli kehitetty yhdessä organisaation sisäisesti ja eri viranomaisten kesken. Toimintaohjeiden edelleen kehittäminen nähtiin silti tarpeellisena, myöskään kaikilla alueilla ei ollut käytössä yhteisiä toimintaohjeita.

Sekä pelastus- että sosiaalitoimen vastaajat tunnistivat ongelmia myös eri toimijoiden välisissä vastuissa ja rooleissa yhteistyötilanteissa, jotka tulisi määritellä selkeämmin. Lisäksi kaivattiin olemassa olevien toimintatapojen vahvistamista, osaamisen jakamista ja viranomaisten välisten konsultaatiomahdollisuuksien parantamista, esimerkiksi lääkärinkonsultaatiomahdollisuutta kaivattiin tilanteisiin, joissa ikääntynyt henkilö kieltäytyy arvioinnista. Sosiaali- ja terveystoimen ja pelastuslaitoksen yhteisinä kehittämiskohteina nousivat esiin henkilöstön perehdyttäminen sekä yhteiset säännölliset koulutukset huoli- ja vaarailmoitusten tekemiseen ja säännölliset tapaamiset, jotka tukevat tutustumista toisten viranomaisten työn sisältöihin ja toimintatapoihin.

Kyselyn vastauksissa esitettiin myös viranomaisyhteistyön vahvistamiseen liittyviä käytännön toimia. Eri viranomaistahojen yhdessä tekemät arviointikäynnit asiakkaiden luona nähtiin tarpeellisena ja niitä tulisi edelleen kehittää. Yhdessä tehtyjen käyntien tarpeellisuutta perustellaan muun muassa sillä, että esimerkiksi palotarkastusten yhteydessä esiin nousseet toimenpidesuosituksukset vaativat usein toteutuakseen sosiaaliviranomaisten toimia. Yhteisen arviointikäynnin avulla tieto tarvittavista toimista siirtyy heti sosiaalitoimen viranomaisten tietoon ja tarvittavat toimenpiteet tulevat tehdyiksi.

7. Pohdinta ja alustavia ehdotuksia ilmoituskäytäntöjen kehittämiseksi

Väestön ikääntymisen seurauksena avun tarve lisääntyy ja entistä huonokuntoisemmat iäkkäät henkilöt asuvat kotona. Huoli- ja vaarailmoitukset tarjoavat viranomaisille varhaisen puuttumisen ja palvelutarpeen tunnistamisen työvälineen, joka tukee iäkkäiden henkilöiden kotona pärjäämistä ja asumista.

Tuloksista nousi esille ensihoidon tärkeä rooli huoli- ja vaarailmoitusten tekijöinä. Sen sijaan yksityisiltä palveluntuottajilta ei ilmoituksia juuri tullut, vaikka nämä toimijat, kuten siivous- ja ateriapalvelun tuottajat, ovat usein ensimmäisiä avun antajia iäkkään henkilön toimintakyvyn heikentyessä. On tärkeää, että kaikki iäkkäiden henkilöiden kanssa tekemisissä olevat tahot ovat tietoisia mahdollisuudestaan/velvollisuudestaan tehdä tarvittaessa huoli- ja/tai vaarailmoitus.

Tieto heränneestä huolesta käynnistää viranomaisprosessin, jonka tarkoituksena on arvioida mahdollinen avuntarve tai asumiseen liittyvät vaaratekijät ja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin. Avuntarvetta ja riskitekijöitä arvioidessa on otettava huomioon henkilön fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn ohella myös ympäristön esteettömyys ja asumisen turvallisuus. Ennakointi, riskien tunnistaminen ja niiden hallinta edellyttävät selkeitä toimintakäytäntöjä, moniammatillista yhteistyötä ja osaamista. Myös yhteensovitetut tietojärjestelmät edesauttavat tiedon viiveetöntä kulkua eri tahojen välillä ja parantavat palveluiden oikea-aikaisuutta ja jatkuvuutta.

Selvitystyö toi esille vaihtelua sosiaalitoimen huoli-ilmoitusprosesseissa. Vastaajat kaipasivat selkeämpiä toimintakäytäntöjä ja vastuunjakoa niin organisaation sisällä kuin eri viranomaistenkin kesken. Lisäksi toivottiin sosiaalitoimen ja pelastuslaitoksen yhteistyön tiivistämistä, yhteisiä koulutuksia sekä toimintatavoista sopimista erityisesti niihin tilanteisiin, joissa huolen kohteeseen ei saada yhteyttä tai henkilö ei päästä viranomaisia asuntoonsa. Lainsäädäntö takaa kansalaisille vahvan oikeuden päättää omista asioistaan ja myös kieltäytyä tarjotuista palveluista. Ratkaisut näissä tilanteissa tehdään aina tapauskohtaisesti, mutta on hyvä varautua ja laatia ennakkoon toimintaohjeet siitä, miten ja millaista viranomaisyhteistyötä tällaisissa tilanteissa tehdään.

Selvitystyö osoitti, että ilmoituksen tekemisen mahdollisuuksista tai velvollisuudesta tehdä ilmoitus ei välttämättä tiedetä riittävästi, varsinkaan kansalaisten keskuudessa. Syynä saattaa olla, ettei asiasta ole tiedotettu riittävästi tai huolen ilmoittamisen kanavat ja ohjeistukset kuntien ja alueiden verkkosivuilla ovat vaikeasti löydettävissä. Pelastustoimessa kansallinen sähköinen lomake on helpommin löydettävissä. Kansalaiset eivät myöskään välttämättä aina tiedä, kuinka tulisi toimia, pitääkö/voiko heränneestä huolesta ilmoittaa viranomaiselle ja kenen viranomaisen tehtäviin asia kuuluu. Kansallinen yhtenäinen ilmoituskanava huoli- ja vaarailmoituksen tekemiseksi edesauttaisi kansalaisten mahdollisuuksia ilmoituksen tekemiseen. Tämän lisäksi tarvitaan kansalaisille kohdistettua tiedottamista asiasta.

Alustavia ehdotuksia kehittämiskohteista

Ilmoittamisen kanavat ja ilmoituslomake

- Kansalaisten ja viranomaisten näkökulmasta yhteinen kansallisen tason sosiaali- ja pelastustoimen ilmoittamisen kanava ja lomake (yhden luukun periaate) helpottaisi ilmoituksen löydettävyyttä ja tekemistä. Kansalaiset eivät välttämättä aina tiedä mikä asia kuuluu kenenkin viranomaisen hoidettavaksi. Mahdollisuus monikanavaisen ilmoittamiseen on kuitenkin säilytettävä. Mikäli sosiaali- ja pelastustoimen yhteinen ilmoituskanava perustettaisiin ja tehdyt ilmoitukset ohjautuisivat automaattisesti oikealle viranomaistaholle, tulisi selvittää, onko sosiaalihuollon ja pelastustoimen ilmoituslomakkeiden yhdistäminen yhdeksi sähköiseksi lomakkeeksi mahdollista, millaisia lainsäädäntömuutoksia tämä edellyttäisi, miten tietoturva ja -suoja asiat huomioidaan, mihin alustaratkaisuun ilmoitus tehtäisiin ja kuinka älyteknologiaa voisi hyödyntää prosessin kehittämisessä.

Mikäli yhteisen kansallisen tason sosiaali- ja pelastustoimen ilmoituskanavan rakentaminen ei ole mahdollista esimerkiksi lainsäädäntöesteiden takia, kannattaa ilmoitusprosessin kehittäminen tulevilla hyvinvointialueilla kohdistaa seuraaviin asioihin:

- Sähköisen alueellisen ilmoituskanavan kehittäminen ja käyttöönotto ensisijaisena ilmoitusmuotona sosiaalitoimen huoli-ilmoituksissa. Mahdollisuus monikanavaisen ilmoittamiseen, kuten puhelin tai asiointi toimipisteessä, on kuitenkin säilytettävä, huomioiden suojattu yhteys. Kaikki eivät halua käyttää tai kykene käyttämään sähköisiä asiointipalveluita.
- Sosiaalihuollon alueellisen/kansallisen strukturoidun huoli-ilmoituslomakkeen kehittäminen hyödyntäen valtakunnallisia sosiaalihuollon asiakirjarakenteita ja kansallisen koodistopalvelun toimenpitekoodeja sekä käynnissä olevaa sosiaalihuollon asiakastiedon arkistoinnin käyttöönottoa. Asiakastietolaki velvoittaa julkisia ja julkisen sosiaalihuollon lukuun toimivia yksityisiä sote-organisaatioita tallentamaan asiakastiedot Sosiaalihuollon asiakastiedon arkistoon vaiheittain 1.9.2026 mennessä. Huoli-ilmoitusten kaltaiset peruspalveluiden vireilletulot tulee kirjata Kanta-palveluita käyttäen jo 1.9.2024. Lisäksi kehittämistyössä kannattaa hyödyntää jo olemassa olevia strukturoituja lomakkeita sekä hakea vertailukohtaa esimerkiksi lastensuojeluilmoituksesta.
- Oman ilmoittamisen kanavan perustaminen viranomaisille viranomaisyhteistyön sujuvoittamiseksi. Tämä vähentäisi tarpeetonta viivettä asiakkaan tilanteen arvioinnissa ja avun saannissa.
- Pelastustoimessa käytössä olevaan kansalliseen strukturoituun lomakkeeseen tulisi lisätä riskikohteen yhteystiedot, jotka siitä tällä hetkellä puuttuvat. Tieto riskikohteesta sujuvoittaisi prosessia ja nopeuttaisi yhteydenottoa asiakkaaseen ja tarvittavien toimenpiteiden aloittamista.
- Terminologian yhdistäminen hyvinvointialueiden verkkosivuille ja hakukoneisiin. Tällä hetkellä käytetään sosiaalitoimessa termejä ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta, ilmoitus avun tarpeesta, ilmoitus apua tarvitsevasta iäkkäästä henkilöstä tai ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta olevasta aikuisesta henkilöstä. Pelastustoimessa termejä vaarailmoitukselle ovat paloriski-ilmoitus tai ilmoitus ilmeisestä palovaarasta tai muusta riskistä

Toimintaprosessien sujuvoittaminen ja toiminnan seuranta

- Sosiaalitoimeen tehdyistä huoli-ilmoituksista tulisi tehdä merkintä asiakkaan tietoihin, koska tällä hetkellä näitä tietoja ei aina merkitä. Sosiaalihuoltolain (589/2022 34§) mukaan sosiaalihuoltoasia tulee vireille hakemuksesta tai kun kunnan (1.1.2023 hyvinvointialueen) sosiaalihuollon työntekijä on muutoin tehtävissään saanut tietää mahdollisesti sosiaalipalvelujen tarpeesta olevasta henkilöstä. Lisäksi toimintaa tulisi kehittää niin, että asiakkaasta vireillä olevat huoli-ilmoitusprosessit ovat tarvittaessa niiden viranomaisten tiedossa, jotka osallistuvat asiakkaan asioiden hoitamiseen. Tämä vähentäisi päällekkäistä työtä, jos samasta henkilöstä on tehty useita samanaikaisia huoli-ilmoituksia ja eri toimijat vievät prosessia eteenpäin omilla tahoillaan. Tämä edellyttää tietojärjestelmien yhteensovittamista sekä tarkempaa selvittelyä tiedonsaantioikeuksista ja Kanta-palvelun hyödyntämisestä.
- Sosiaalihuollossa ei-kiireellisten huoli-ilmoitusten vastaanottaminen tulisi keskittää ikääntyneiden asiakas- ja palveluohjaukseen, jonka tehtäviin kuuluu palvelutarpeen arviointi. Poikkeuksena virkaajan ulkopuolinen kiireellinen toiminta.
- Kansallisella tasolla toiminnan seuranta ja laadun parantaminen sekä eri alueiden vertailu edellyttää tietosisällön määrittelyä. Asiakas- ja potilastietojärjestelmiin pitäisi saada rakenteinen merkintä ilmoituksesta ja sen syystä. Huoli-ilmoitusten vireilletulo tulee kirjata Kanta-palveluihin 1.9.2024 lähtien. Tämä osaltaan helpottaa ja systematisoi kansallisen tason tiedon keräämistä. Yhtenäisellä tavalla kerätty tieto tukee tiedolla johtamista.

Viranomaisyhteistyön kehittäminen ja osaamisen vahvistaminen

- Sosiaali- ja terveystoimen sekä pelastustoimen henkilöstön osaamisen vahvistaminen huoli- ja vaarailmoitustilanteiden tunnistamisessa ja ilmoitusten tekemisessä lisä- ja täydennyskoulutuksen ja perehdytyksen avulla. Lisäksi jo ammatillisissa opinnoissa on syytä korostaa vahvemmin huoli- ja vaarailmoitusten tekemisen velvollisuudesta ja opetuksen tueksi voisi tuottaa valtakunnallisesti

yhtenäisen selkokielen opetusmateriaalin. Avuntarpeen varhainen tunnistaminen ja kodin turvallisuuden liittyvien riskitekijöiden tunnistaminen ja hallinta tukee kotona selviytymistä.

- Viranomaisten yhteiskoulutuksia ja yhdessä tehtäviä arviointikäyntejä (työparityöskentely) ilmoitusten kohteina olevien henkilöiden luokse tulisi lisätä. Nämä toimet vahvistavat osaamista ja tukevat laaja-alaista tilannearviota.
- Sosiaali- ja terveystoimen ja pelastuslaitoksen konsultaatiokäytäntöjen kehittäminen, yhteisten toimintamallien ja palveluhakemiston luominen, jotta yhteistoiminta olisi sujuvampaa ja asiakkaan tilanteeseen pystyttäisiin reagoimaan ilman tarpeetonta viiveettä.
- Jo olemassa olevien hyväksi havaittujen riskiarviointiin/poikkeaviin tilanteisiin kehitettyjen toimitaohjeiden levittäminen ja käyttöönotto kansallisesti.
- Yhteys henkilön nimeäminen sosiaali- ja pelastustoimeen, jonka vastuulle kuuluu myös viranomaisyhteistyön kehittäminen ja ylläpito kotona-asuvien yleiseen turvallisuuteen ja huoli- ja vaarailmoituksiin liittyvissä prosesseissa sekä alueellisten yhteistyöverkostojen luominen.
- Työntekijöiden osaaminen huoli- ja vaarailmoituskäytännöistä mukaan lukien turvallisuusosaaminen olisi hyvä huomioida palveluja kilpailutettaessa.

Tietoisuuden lisääminen huoli- ja vaarailmoituksen tekemisen mahdollisuudesta

- Kansalaisten tietoisuuden lisääminen huoli- ja vaarailmoituksen tekemisestä hyödyntäen eri kanavia ja toimijoita muun muassa järjestöt ja niiden verkostot ja tilaisuudet, yleisötapahtumat, messut, some-kampanjat, ammattiliittojen viestintä, mainostaminen valtakunnallisissa, alueellisissa ja paikallisissa lehdissä ja radiossa sekä selkokielen materiaalin tuottaminen kirjallisessa ja digitaalisessa muodossa.
- Hyvinvointialueiden (tai kansallisen) verkkosivun rakentaminen, jossa selkeät ja helposti löydettävät ohjeet ilmoitusten tekemiseen. Sivusto voisi koota kaikkien ikäryhmien ilmoitukset helposti löydettäväksi kokonaisuudeksi. Huomioitava myös kansalaiset, jotka eivät kykene tai halua käyttää sähköisiä asiointipalveluja. Materiaalia on kehitettävä eri väestöryhmien tarpeisiin eri kieliryhmät ja kulttuurisensitiivinen läheystymistapa huomioon ottaen.

8. Toimenpide-ehdotukset jatkokyöskentelyyn

1. Työn jatkaminen alueellisella pilottitutkimuksella

Pilottitutkimuksessa tulisi selvittää yhteisen huoli- ja vaarailmoituksen rakentamisen mahdollisuutta huomioiden mahdolliset lainsäädännön muutostarpeet, ilmoitusten tietosuojan ja -turvan toteutuminen, alustaratkaisut ja älyteknologian hyödyntäminen.

2. Kansalaisten ja viranomaisten tietoisuuden lisääminen huoli- ja vaarailmoitusten tekemiseen

Selkokielen materiaalin tuottaminen. Erilaisten tiedottamiskanavien ja toimijoiden hyödyntäminen tietoisuuden lisäämiseksi esimerkiksi kansalaiskampanjan järjestäminen yhteistyössä viranomaisten ja järjestöjen kanssa.

3. Tietopohjan rakentaminen tiedolla johtamisen tueksi

Olemassa olevien tiedonkeruiden hyödyntäminen (väestökyselyt, vanhuspalvelujen tila -seuranta) sekä tilastoinnin ja kirjaamisen yhdenmukaistaminen tietopohjan rakentamisessa. Tällä hetkellä kansallisen vanhuspalvelujen tila- kyselyn mukaan huoli-ilmoitusten syitä tilastoidaan vain 39 prosentilla alueista (THL 2021). Kansallisten seurantaindikaattoreiden luominen hyödyntäen Huoli-ilmoitusten vireilletulon kirjaamisveloitetta Kanta-palveluihin 1.9.2024 alkaen.

Lähteet

- Asiamah, N. – Conduah, A. K. – Danquah, E. – Kouveliotis, K. ja Eduafo, R. 2022: Abuse and Neglect of Community-Dwelling Older Adults: Index Generation, an Assessment of Intensity, and Implications for Ageing in Place. *Advances in Gerontology*, 12(2), 176–183.
- Björkgren, Magnus – Borg Frank – Männikkö Seppo – Mäkinen, Leila – Tervo, Esa-Pekka. 2016 Using rai-hc assessment instrument to classify home care clients in Finland based on fire emergency evacuation capacity. *Injury Prevention* 22 A150.
- Björkgren, Magnus - Borg, Frank – Kokki, Esa – Mäkinen, Leila – Männikkö, Seppo – Oksanen, Tytti ja Suoja, Jukka 2017: PaloRAI ja EVAC-mittari. RAI-järjestelmän hyödyntäminen kotihoidon asiakkaiden palo- ja poistumisturvallisuuden arvioinnissa. Pelastusopiston julkaisu B-sarja: Tutkimusraportit 3/2017. http://pirkanmaanpelastuslaitos.fi/js/upload/1498822256_PaloRAI%20PO-julkaisu.pdf.
- Björkgren, Magnus – Borg, Frank – Oksanen, Tytti ja Mäkinen, Leila 2020: A classification of fire evacuation ability of home care clients based on the RAI-HC instrument. *Journal of Emergency Management* 18 (6), 535–540.
- Elgbacka, Tuula – Kauhanen, Pekka ja Sini Roponen 2022: "Huoli-ilmoituksen käsittely palveluohjauksessa." Diakoniammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/754920/Elgbacka_Kauhanen_Roponen_OT.pdf?sequence=2 (luettu 17.10.2022).
- Hallituksen esitys 231/2021: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_231+2021.pdf (luettu 17.10.2022).
- Hallituksen esitys 160/2012: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_160+2012.pdf (luettu 17.10.2022).
- Huuskonen, Heidi – Immonen, Mika – Koivuniemi, Jouni – Kapulainen, Kristiina – Kanerva, Jani ja Kokki, Esa 2020: Kotona asumisen turvallisuuteen liittyvän ennakoivan analytiikan kehittäminen KAT3-hankkeessa. Pelastusopiston julkaisu B-sarja: Tutkimusraportit 2/2020. http://info.smedu.fi/kirjasto/Sarja_B/B2_2020.pdf. (luettu 17.10.2022).
- Jämsen, Esa – Helin, Ulla ja Pikkarainen, Laura 2021: Sosiaalinen ongelma on harvoin vain sosiaalinen. Iäkäs potilas päivytyksessä sosiaalisista syistä. *Duodecim* 137:545–547.
- Kaan, Noora ja Riekinen, Liisa 2021: Ikääntyneen potilaan lisääntyneen avuntarpeen tunnistaminen ja palveluneuvonta ensihoidossa. Lapin ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/508093/Opinnaytety%C3%B6_Kaan_Riekinen.pdf?sequence=2 (luettu 17.10.2022).
- KAT. Kotona asumisen turvallisuus. <https://www.kotonaasumisenturvallisuus.fi/> (Luettu 24.10.2022).
- Kielinen, Tiina 2013: Kotonaan asuvien erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden paloturvallisuus ja viranomaisyhteistyö. Savonia ammattikorkeakoulu. Julkaisematon opinnäytetyö.
- Kokki, Esa 2011: Palokuolemat ja ihmisen pelastamisen tulpoissa 2007–2010. Pelastusopiston julkaisu B-sarja 3/2011 tutkimusraportit. http://info.smedu.fi/kirjasto/sarja_B/B3_2011.pdf (luettu 17.10.2022).
- Kokki, Esa 2014: Palokuolemat vähentyneet. Pelastusopiston julkaisu B-sarja 2/2014 tutkimusraportit. https://www.pelastusopisto.fi/wp-content/uploads/2016/12/52749_B2_2014.pdf.
- Kuntaliitto 2019. Opas paloriskikohteiden ilmoittamiseen, valvontaan ja viranomaistyöhön. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2019/1995-opas-paloriskikohteiden-ilmoittamiseen-valvontaan-ja-viranomaisyhteistyöhön> (luettu 17.10.2022).
- Lappalainen, Tessa ja Sarkkinen, Elina 2019: Huolen tunnistamisen malli Kelan pääkaupunkiseudun asiakaspalveluyksikössä. Laurea-ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/179293/Lappalainen_Sarkkinen.pdf?sequence=2 (luettu 17.10.2022).
- NIH- national institute on aging 2020: <https://www.nia.nih.gov/health/elder-abuse> (luettu 24.10.2022)
- Ojala, Tarja 2021: Turvatekniikka ja liesipalojen ehkäisy. Teoksessa Alisa Puustinen (toim.): Pelastus- ja turvallisuustutkimuksen vuosikirja 2021. Pelastusopiston julkaisu. Kuopio. http://info.smedu.fi/kirjasto/Sarja_D/D1_2021.pdf (luettu 17.10.2022).
- Ojala, Tarja 2021 a: OTE - Osallistava Turvallisuus Erityisryhmille. <https://innokyla.fi/fi/kokonaisuus/ote-osallistava-turvallisuus-erityisryhmille> (luettu 17.10.2022).
- Ojala, Tarja 2021 b: Pelastuslain 42 §:n mukaisen ilmoitusvelvollisuuden vaikuttavuus. Pelastustieto, Palotutkimuksen päivien erikoisnumero, 2021, 38–42. https://www.spek.fi/wp-content/uploads/2021/08/PTP_2021.pdf (luettu 17.10.2022).
- Ojala, Tarja 2020: Toimintakyvyttöä heikentyneiden henkilöiden asumisturvallisuus, hoivahenkilötön työturvallisuus ja turvallisuuskoulutus lähihoitajien kokemana. Superin jäsenkysely. https://issuu.com/spek_ry/docs/spek_puheenvuoroja_10
- Ojala, Tarja – Koskinen, Hanna – Grönfors, Markus – Somerkoski, Brita – Martikainen, Nina ja Lounamaa, Anne 2016: Sosiaali- ja terveydenhuollon paloturvallisuuteen liittyvät käytännöt laitoshoidossa, tuetussa asumisessa ja kotiin annettavissa palveluissa 2015. Valtakunnallisen kyselytutkimuksen tulokset. THL. Helsinki https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131380/URN_ISBN_978-952-302-755-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y (luettu 17.10.2022).
- Oksanen, Tytti 2017: Loppuraportti EVAC-mittari – RAI-arviointimenetelmät työkalu asiakkaiden poistumisturvallisuuden arviointiin. Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto. <https://www.pelastuslaitokset.fi/sites/default/files/2020-03/EVAC-loppuraportti.pdf> (luettu 17.10.2022).
- Parviainen, Sami 2021: Sosiaaliviranomaisten käsityksiä Helsingin poliisilaitoksen kenttäpoliisien toiminnasta iäkkäiden henkilöiden kanssa. Poliisi ammattikorkeakoulu

- https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/510839/ON_Parviainen.pdf?sequence=2 (luettu 17.10.2022).
- Pirkanmaan pelastuslaitos 2022: <http://www.pirkanmaanpelastuslaitos.fi/js/upload/707018084Ik%C3%A4ihmisten%20kodin%20turvallisuuteen%20liittyv%C3%A4%20tarkastuslista.pdf> (luettu 17.10.2022).
- Punnonen, Juuso 2020: Asiantuntijayhteistyöhön kouluttaminen: Pelastuslaitoksen ja kotihoidon yhteiskotikäynnit. Tampereen ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/344386/Punnonen_Juuso.pdf?sequence=5&isAllowed=y. (luettu 17.10.2022).
- Salminen-Tuomaala, Mari – Tiainen, Juha, ja Paavilainen, Eija 2022: Ensihoitajien kokemuksia ikääntyneiden kaltoinkohTELUSTA. Gerontologia, 36(1), 49–69.
- Salo, Outi 2018: Ikäihmisen kotona asumisen turvallisuus. Savonia ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/143455/Salo_Outi.pdf?sequence=3&isAllowed=y (luettu 17.10.2022).
- Sjöman, Jari 2021: Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen hoitotason ensihoidon perehdytysoppaan päivitys. Laurea-ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/502384/Opinna%cc%88tytyo%cc%88_Jari_Sjo%cc%88man.pdf?sequence=2&isAllowed=y (luettu 17.10.2022).
- SM 2017: Hyvä elämä – turvallinen arki. Valtioneuvoston periaatepäätös sisäisen turvallisuuden strategiasta 5.10.2017. (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80782/sisaisen-turvallisuuden-strategia-verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y>). (Luettu 2017).
- Sotkanet 2022 a, tilasto ja indikaattoripankki THL: <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=szbyAAA=®ion=s07MBAA=&year=sy5zAgA=&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimes-tamp=202109301228> (luettu 24.10.2022)
- Sotkanet 2022 b, tilasto ja indikaattoripankki THL: <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=szY0CwMA®ion=s07MBAA=&year=sy5zBAA=&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimes-tamp=202109301228> (luettu 24.10.2022)
- Sotkanet 2022 c, tilasto ja indikaattoripankki THL: <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=szY0gUA®ion=s07MBAA=&year=sy5zBAA=&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimes-tamp=202109301228> (luettu 24.10.2022)
- Storey, Jennifer E. 2020: Risk factors for elder abuse and neglect: A review of the literature. Aggression and violent behavior 50/2020, 101339.
- Suomen Kuntaliitto 2019: Opas paloriskikohteiden ilmoittamiseen, valvontaan ja viranomaisyhteistyöhön. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2019/1995-opas-paloriskikohteiden-ilmoittamiseen-valvontaan-ja-viranomaisyhteistyohon> (luettu 17.10.2022).
- STM 2017: Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2017:5, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf?sequence=1&isAllowed=y (luettu 17.10.2022).
- STM 2020: Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023 Tavoitteena ikäystävällinen Suomi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2020:29, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162455/STM_2020_29_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y (luettu 17.10.2022).
- SPEK 2021: <https://www.spek.fi/koulutus/turvallisuuskortit/sosiaali-ja-terveysala/>
- SPEK Kodin turvallisuuden tarkistuslista https://isu.com/spek_ry/docs/kodin_turvallisuuden_tarkistuslista?fr=sYzJzTg5NzEwNA (luettu 19.9. 2022).
- SPR. <https://www.punainenristi.fi/hae-apua-ja-tukea/arjen-turvallisuus/> (luettu 17.10. 2022).
- Tuovi - sisäisen turvallisuuden yhteistoimintamalli 2021: <https://sisainturvallisuus.fi/sisaisen-turvallisuuden-yhteistoimintamalli> (luettu 19.9. 2022).
- THL 2022 a: <https://thl.fi/fi/web/ikaantyminen/palvelutarpeiden-arviointi-rai-jarjestelmalla/tietoa-rai-jarjestelmasta/rai-jarjestelman-mittareita>.
- THL 2022: Tapaturmat suomessa. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/turvallisuuden-edistaminen/tapaturmien-ehkaisy/tapaturmat-suomessa/palokuolemat>.
- Kahila, Tarja 2021: Ikäihmisen palvelutarve Mistä huoli nousee? Seinäjoen ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/506950/Kahila_Tarja?sequence=2 (luettu 17.10. 2022).
- Keskinen, Jesse ja Karukoski, Mikko 2017: Ensihoitajien valmiudet tunnistaa sosiaaliset hätätilanteet ja sosiaalipalveluiden tarve. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/126945/Keskinen_Jesse.pdf?sequence=1&isAllowed=y (luettu 17.10. 2022).
- Kosonen, Vilma 2022: Esitys. Tietoturvallinen paloriski-ilmoituskanava sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille. Pelastustoimen tutkimus- ja kehittämissäivät. <https://www.pelastusopisto.fi/wp-content/uploads/TKI22Kosonen.pdf> (luettu 17.10. 2022).
- Niemi, Mia – Soukiala, Tiina – Rossi, Eeva – Hirvonen, Jenna – Ruotsalainen, Suvi – Korpelainen, Anne – Kinni, Riitta-Liisa – Skaffari, Pia – Pietilä, Ilkka – Tiilikainen, Elisa – Zechner, Minna ja Seppänen, Marjaana 2021: Gerontologinen sosiaalityö erityisen tuen tarpeisiin vastaamassa. Gerontologia, 35(2), 204–209.
- Makkonen, Mira – Pöysti, Sanni ja Silvennoinen, Anne 2018: Sosiaalihuoltolain mukaiset ilmoitukset aikuissosiaalityössä. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/152375/sosiaalihuoltolain_mukaiset_ilmoitukset_aikuissosiaalityossa.pdf?sequence=1 (luettu 17.10. 2022).
- Pesonen, Pirjo 2019: Sosiaaliset hätätilanteet Verkko-oppimateriaali Kainuun Soten ensihoitajille. Oulun ammattikorkeakoulu https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/172639/Pesonen_Pirjo.pdf?sequence=2 (luettu 17.10. 2022).

- Pelastuslaki 379/2011 <https://finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2011/20110379>
- Pursiainen, Tomi – Rantala, Timo – Häyrynen, Jarkko – Pajuluoma, Kari – Mukkala, Tommi – Viljanen, Mika – Jämsä, Jani ja Lepistö, Jari 2018: Onnettomuuksien ehkäisyn yhdenmukaistaminen – työryhmän loppuraportti. https://pelastuslaitokset.fi/sites/default/files/2020-03/OE_yhdenmukaistaminen_loppuraportti_12_2018.pdf. (luettu 17.10. 2022).
- Silvennoinen, Minna 2022: Huoli-ilmoitus välittämisen välineenä. SAMK. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/745374/Silvennoinen_Minna.pdf?sequence=2 (luettu 17.10. 2022).
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2014/20141301>
- THL 2022: Muuttuvat vanhuspalvelut. <https://thl.fi/fi/web/ikaantyminen/muuttuvat-vanhuspalvelut> (luettu 19.9.2022)
- THL 2021: Ikäihmisten kaltoinkohtelu jää usein tunnistamatta – hajanaista viranomaisyhteistyötä on tiivistettävä. <https://thl.fi/fi/-/ikaihmissen-kaltoinkohtelu-jaa-usein-tunnistamatta-hajanaista-viranomaisyhteistyota-on-tiivistettava> (luettu 24.10.2022)
- Valtokari, Maria – Alastalo, Hanna ja Luoma, Minna-Liisa 2021: Ikääntyneiden kaltoinkohtelu ja sen tunnistaminen huoli-ilmoitusten avulla. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140906/URN_ISBN_978-952-343-619-0.pdf?sequence=1&isAllowed= (luettu 17.10. 2022).
- Vanhuspalvelulaki 980/2012 <https://finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2012/20120980>
- VTKL 2020: Kodin turvallisuuden tarkistuslista 2020: https://vtkl.fi/wp-content/uploads/2021/02/Kodin-turvallisuuden-tarkistuslista_2020_FINAL.pdf (luettu 17.10. 2022).

Liite 1

Sisäisen turvallisuuden kansallisen yhteistyöryhmän 5. painopisteryhmä ”Ikääntyneiden asumisturvallisuus ja avunsaanti hätätilanteissa”, Huoli-sisältöryhmän jäsenistö

Dufva Virpi, toiminnanjohtaja Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry, Huoli-sisältöryhmän puheenjohtaja.

Tiittula Päivi, erityisasiantuntija Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry, Huoli-sisältöryhmän sihteeri

Haverinen Anna, Ikääntyneiden palvelujen erityisasiantuntija, Kuntaliitto

Heino Esa, käyttöönnottoasiantuntija, Digi- ja väestötietovirasto

Häyrinen Jarkko, erityisasiantuntija, Sisäministeriö (SM)

Laitinen Kirsi, sosiaalihuoltopäällikkö, Itä- Suomen aluehallintovirasto

Laukkonen Ari, erityisasiantuntija/ryhmäpäällikkö, Digi- ja väestötietovirasto

Nyqvist Tanja, asiantuntija/toiminnanjohtaja, SPEK

Suomalainen Sirpa, erityisasiantuntija, Suomen pelastusalan keskusjärjestö (SPEK)/ Pohjanmaan Pelastusalan Liitto ry

Pennanen Marjaana, projektipäällikkö Ikäohjelma, Sosiaali- ja terveysministeriö (STM)

Ojala Tarja, erikoistutkija, Suomen pelastusalan keskusjärjestö (SPEK)

Tukio, Veli- Matti, erityisasiantuntija, Digi- ja väestötietovirasto

Viljamaa Seija, erityisasiantuntija, Sosiaali- ja terveysministeriö (STM)